

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний лінгвістичний університет

Кафедра східної і слов'янської філології

Кваліфікаційна робота магістра з

іранської філології

на тему:

**СТРУКТУРА, ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТОК АСТРОЛОГІЧНОЇ
 ТЕРМІНОЛОГІЇ ПЕРСЬКОЇ МОВИ
 (VII - XXI СТОЛІТТЯ)**

Студента групи Мперс 56-22

факультету східної і слов'янської філології

денної форми навчання

Освітньої програми

Східна філологія: перська мова і література,

переклад, методика навчання

Спеціальності 035 Філологія

Спеціалізації 035.067 Східні мови та

літератури (переклад включно),

перша – перська

Гойси Богдана Ігоровича

Науковий керівник:

канд. філол. наук, доц. Охріменко М.А.

Допущена до захисту

« ___ » _____ 2023 року

Завідувач кафедри

_____ Валігура О.Р.

_____ (підпис)

(ПІБ)

Національна шкала _____

Кількість балів

Оцінка _____

Київ – 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ		3
ВСТУП		4
РОЗДІЛ 1	ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ СИСТЕМ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ	10
1.1	Історія термінології як окремої лінгвістичної дисципліни	10
1.2	Термінологія і лексикологія: в чому суттєва різниця?	14
1.3	Межі нашого дослідження в царині лінгвістики і методика	21
1.4	Місце астрологічної лексики в перській мові	24
Висновки до Розділу 1		26
РОЗДІЛ 2	МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АСТРОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ ПЕРСЬКОЇ МОВИ	29
2.1	Етапи дослідження астрологічної лексики перської мови	29
2.2	Описовий метод	31

2.3	Метод суцільної вибірки	33
2.4	Компонентний аналіз	35
Висновки до Розділу 2		37
РОЗДІЛ 3	СТРУКТУРНА ОРГАНІЗАЦІЯ І СКЛАД АСТРОЛОГІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ	38
3.1	Структура астрологічних термінів сучасної перської мови	38
3.2.	Дескриптивний аналіз астрологічної лексики перської мови	40
	3.2.1 Назви зодіакальних сузір'я	41
	3.2.2 Планети	51
	3.2.3 Календар	54
	3.2.4 Терміни для опису планет і зірок	58
3.3	Семантичний аналіз астрологічної термінології	60
Висновки до Розділу 3		63
РОЗДІЛ 4	ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АСТРОЛОГІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ СУЧАСНОЇ ПЕРСЬКОЇ МОВИ.....	66
4.1	Функціонування астрологічної термінології в сучасній перській мові	66

4.2	Теорія і практика перекладу астрологічної лексики	68
Висновки до Розділу 4	72
ВИСНОВКИ	74
АНОТАЦІЯ	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	78
ДОДАТКИ	80

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- Перс. – перська;
- Авест. – авестійська;
- Пехл. – пехлевійська;
- Англ. – англійська;
- Укр. – українська;
- Сер. перс. – середньоперська;
- Нім. – німецька.

ВСТУП

Астрологічна термінологія перської мови є невід'ємною частиною загальної перської культури. Астрологічний пласт лексики може здатися дещо розпливчастим для дослідження, але ми прагнемо навести певні демаркаційні лінії, аби розмежувати астрологію від суміжних сфер, як-то астрономія. Безумовно, обидві дисципліни в давнину були радше двома сторонами однієї медалі, лишень із епохою європейського Просвітництва постало питання чіткого розмежування: астрономія – як наукова дисципліна з усіма наявними доказовими інструментами, і астрологія – певний метод віщування і передбачення. Ми уникнемо термін “псевдонаука” в нашій роботі стосовно астрології, адже він є некоректним у вжитку щодо релігійних або містичних практик.

У нашому дослідженні астрологічна лексика передбачає термінологію практичної і теоретичної астрології, узус якої обмежується практикою віщування на відміну від астрономічної лексики, яка, хоч і часто перетинається з астрологічною лексикою, але має суто науковий і формальний характер.

Низка наявних робіт і досліджень з лексикології перської мови вже бралася за розгляд астрологічної лексики. І хоч ми можемо відмітити певний прогрес в діахронічному аналізі перської мови і лексичної етимології, але питання безпосередньо семантики і лексикографії залишаються переважно поза межами багатьох досліджень, адже є і більш мінливими, і менш структурно сприятливими. Обрана тема магістерської роботи має на меті розкрити не тільки етимологічну складову відповідної лексики, але дати їй певне семантичне обрамлення в перській мові: визначити її межі та зміст у літературному і вернакулярному вжитку. Заявлений пласт лексики дослідження огортає всю астрологічну термінологію в широкому значенні цього слова.

Ми зацікавлені поглянути на існування і певний розвиток такої лексики в перській мові від часів падіння династії Сасанидів (прибл. VII ст.) до сучасного Ірану: як народ віддзеркалює подібну лексику в своєму щоденному житті, в

літературі й релігії чи віруваннях. Наскільки сильним був вплив ісламу на формування нової мітологічної лексики чи переосмислення вже наявної? Як астрологічна лексика нині використовується в народній мові? І чи можна зустріти певні архаїчні її змісти в актуальних віруваннях і світоглядах іранського народу?

Отже цілком зрозуміло, що наша робота носить цілком лексикологічний характер. Нам доведеться зануритися в порівняння і дослідження подекуди зовсім різних джерел походження досліджуваної лексики: зороастрійського на ґрунті індоєвропейської релігійності та близькосхідного, під яким ми розуміємо не тільки мусульманську, але й загальносемітську, включно з досемітськими культурами Близького Сходу. Ми споглянемо і проаналізуємо взаємовплив двох астрологічних систем у лексичній площині та лексичні здвиги арабської лексики під впливом перської мови. Наприклад, араб. ثور в перській мові практично не вживається в первинному значенні “бик”, але як астрологічний термін для позначення зодіаку і відповідно сузір'я “Тільця”. Відповідно до заявленої теми ми розглянемо сталі вирази і метафори, наявні в перській мові, з використанням астрологічної лексики. Визначимо історичні зміни у сфері вжитку цієї лексики й проаналізуємо актуальну тенденцію в цьому пласті.

В наявності є певні доробки щодо астрономічних термінів і лексики більш прикладного характеру, але праць стосовно заявленої специфіки обмежено. Дослідницька мета роботи прагне розкрити для дослідників площину астрологічної лексики з перспективою подальших студій в сфері вузькоспеціалізованої лексики релігійного і мітологічного характеру.

Актуальність роботи зумовлена загальною спрямованістю сучасного мовознавства до аналізу лексичного складу мови загалом, та окремих термінологічних систем зокрема. Астрологічна термінологія сучасної перської мови раніше не ставала об'єктом спеціального лінгвістичного дослідження в українському мовознавстві.

Мета пропонованої роботи полягає в аналізі та дослідженні структурно-семантичних та перекладацьких особливостей астрологічної термінології сучасної перської мови.

Відповідно до поставленої мети формулюються такі **завдання**:

- проаналізувати історію виникнення і розвитку системи астрологічної термінології;
- систематизувати загальні відомості про місце астрологічної термінології у мовознавстві;
- розкрити структурно-семантичні особливості астрологічної термінології сучасної перської мови;
- виявити особливості вжитку досліджуваної термінології у сучасній перській мові;
- провести порівняльний аналіз заданої лексики

Об'єктом дослідження є астрологічна термінологія сучасної перської мови.

Предметом дослідження є структурно-семантичні особливості астрологічної термінології сучасної перської мови.

Матеріалом дослідження стали 198 астрологічних лексем, які було дібрано методом суцільної вибірки з перськомовної літератури та двомовних словників.

Описовий метод для опису астрологічної лексики; метод суцільної вибірки, що передбачає добір астрологічних термінів з перськомовних текстів різних періодів для укладання реєстру астрологічної термінології сучасної перської мови; аналіз дефініцій, що сприяє визначенню понятійного змісту терміна; компонентний аналіз для розкладення на найменші значущі частини для з'ясування структури та значення астрологічної термінології сучасної перської мови.

Апробацію результатів дослідження здійснено на Міжнародній науково-практичній конференції “AD ORBEM PER LINGUAS. ДО СВІТУ ЧЕРЕЗ МОВИ” (2023 рік), за результатами якої надруковано тези доповіді.

Наукова новизна полягає в тому, що вперше: здійснено дослідження астрологічної термінології сучасної перської мови; розкрито структурні та семантичні особливості астрологічної термінології сучасної перської мови.

Практичне значення роботи полягає у тому, що отримані в роботі результати є внеском до вивчення такої галузі як лексикологія перської мови. Крім того, результати пропонованого дослідження можна використовувати у викладанні таких дисциплін навчального плану: “Перська мова”, “Основи теорії і практики перекладу перської мови”, “Лексикологія перської мови”, “Практичний курс перекладу (перська мова і українська мова)”.

Структура роботи. Пропонована кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, чотирьох розділів розділів з висновками до кожного з них, висновків до всієї роботи, списку використаної літератури та додатку у вигляді українсько-перського словника, астрологічної термінів.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ СИСТЕМ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

1.1 Історія термінології як окремої лінгвістичної дисципліни

Термінологія, як наукова дисципліна, зосереджується на системному аналізі, створенні, стандартизації та управлінні спеціалізованими термінами у конкретних предметних областях. Вона охоплює різні аспекти мови, когніції та комунікації з метою сприяння точному та ефективному розумінню серед фахівців та зацікавлених осіб у визначеній галузі. Адже будь-яке слово, сказане чи написане, виконує комунікативну функцію або має комунікативну властивість. У термінології комунікація та її наслідки також є найважливішою частиною досліджень і теорій.

Дослідження термінології є важливою галуззю лінгвістики в сучасному інформаційному світі. Науковий зміст та технічна інформація повинні передаватися через спільну систему символів, знаків та кодів (тобто термінів). Ця спільна система та потреба досягти взаєморозуміння серед фахівців були потужним стимулом працювати над стандартною науковою мовою (*standard scientific language*) та теоретичними засадами термінології як наукової дисципліни. Однак пошук універсальної мови та комунікативної однорідності викликав критичні думки протягом останніх десятиліть (Cabré, 2000).

Дослідники, зокрема Тереза Кабре (1992), визначають умовний період формування термінології, як окремої дисципліни, з другої половини ХХ століття. Під формуванням мається на увазі процес стандартизації методів терміносистем. Оскільки до вищезгаданого періоду термінологія також розвивалася і формувала методологію, вона не розглядалася ні лінгвістами, ні науковцями як окрема дисципліна. Вже з ХVІІІ століття зріс попит формування терміносистем з боку науковців у результаті наукових відкриттів епохи Просвітництва в Європі. Уперше проблематика термінології виникла серед хіміків і ботаніків: ріст наукових досліджень в цих галузях спонукав

дослідників до створення уніфікованої топонімічної системи. В цей період почали складатися перші термінологічні словники і терміносистеми. В ХХ столітті прерогатива формування терміносистем перейшла в область прикладних наук. І вже в цей період лінгвістами починається поступово підніматися увага до методології формування терміносистем.

Коротко наведемо сторію дослідження термінології.

Походження (VII - XVII століття). Вже в середньовіччі вчені та мовознавці виявляли інтерес до спеціалізованої лексики в різних галузях знань. Проте, справжній початок дослідження термінології припадає на епоху Відродження. У цей період були створені перші спеціальні словники та енциклопедії, де приділялася увага термінам з наукових та професійних дисциплін.

Термінологічний початок (XVIII - XIX століття). З появою індустріальної революції та наукового розвитку почали з'являтися нові галузі знань, що потребували створення та стандартизації своєї спеціалізованої лексики.

У XIX столітті були зроблені великі зусилля щодо номенклатури на фоні прискореного розвитку наук і технологій — спочатку це робили особи за попередньою згодою, пізніше — комітети. Міжнародні конгреси, наприклад, з ботаніки та зоології, були проведені вперше відповідно у 1867 та 1889 роках. Справжнє стандартизування термінології розпочалося на фоні зародження електротехніки, зокрема відносно величин та одиниць вимірювання. Незважаючи на те, що стандартизація ваг та мір була метою соціального та економічного розвитку ще з давніх часів, єдина система вимірювання з'явилася лише в XVIII столітті. Десяткова метрична система була введена у Франції 7 квітня 1795 року указом про ваги та міри. Міжнародне бюро ваг та мір (BIPM) було засновано дипломатичною угодою, відомою як Метрологічна конвенція, 20 травня 1875 року.

Наукове зростання (XX століття). Зростання наукового розуміння та розвиток лінгвістики привели до більш глибокого аналізу структури, семантики та використання термінів. Це вплинуло на виникнення теорій та методів

дослідження термінології, таких як когнітивна лінгвістика, семіотика та інші.

Сучасність (XXI століття). У сучасних умовах дослідження термінології активно розробляються у контексті мовної технології, міжнародної співпраці та перекладу. З'явилися інтернет-ресурси, бази даних та програмні засоби для створення, збору та аналізу термінологічних даних.

Дослідження термінології стали необхідною складовою для розвитку різних галузей науки, техніки та культури. Вони допомагають забезпечити точність та чіткість комунікації між фахівцями, стандартизувати терміни та впливати на розвиток мовних та лінгвістичних теорій.

Однак кожен із вищеописаних періодів можна розглянути детальніше. Ми звернемо увагу на сучасний стан, коли термінологія виділилася в окрему дисципліну. Найбільший вклад у дослідження термінології, як окремої дисципліни, вклав О. Вюстер.

О. Вюстер (1898–1977), видатний австрійський лінгвіст та термінолог, зробив значний внесок у розвиток та формалізацію вивчення термінології. Його робота поклала основу для систематичного аналізу та організації спеціалізованої мови, що призвело до досягнень у комунікації та передачі знань в різних галузях. О. Вюстер сформував міжнародні принципи стандартизації термінології. Вплив ідей термінології Вюстера був величезним, особливо в медичній сфері.

Ойген Вюстер народився 15 вересня 1898 року у Відні, Австрія. Він здобув освіту в галузі філології, романських мов та германських студій у Віденському університеті.

О. Вюстер розумів початковий етап термінології, як поступове визнання важливості стандартизованої мови науки (standard scientific language). Натхненні підходом О. Вюстера до стандартизації мови і відповідно до його принципів, були створені в подальшому інституції та практики з надією, що наука про термінологію може допомогти подолати двозначність технічних комунікацій шляхом формулювання загальної методології. Проте різноманітність термінологічних результатів та впливів свідчать про те, що

неможливо побудувати єдину, універсальну, спільну картину всіх термінологічних діяльностей. Підходи до термінології суттєво змінилися з часів Вюстера, а найновіші прояви розкривають складність і багатогранність. Розуміння поняття в Загальній теорії термінології (ЗТТ), тобто його першорядність та наступна концептуальна організація, ставиться під сумнів сучасними термінологами, що сприяє багатозначності та змінності термінів та контекстів.

Майже всі принципи ЗТТ нині піддаються питанням та викликам. Сьогодні термінологія є набагато комплексним явищем в лінгвістиці, ніж те, що було запропоновано О. Вюстером. За словами М. Кабре (2003), "редукціонізм" та "надмірна стандартизація" є двома основними характеристиками ЗТТ, що призвели до критичних дискусій. Сучасна термінологія тенденційно наближається до реальної природи термінів, тобто динамічних, соціальних та прагматичних аспектів.

Тим не менш, Ойген Вюстер вніс значний внесок у розвиток історії термінології завдяки розробці систематичних підходів до науки про термінологію. Ось короткий огляд історії термінології за О. Вюстером: ефективна комунікація в спеціалізованих галузях, таких як наука, технологія та промисловість, вимагає точної та послідовної термінології. Він зазначав, що відсутність стандартизованої термінології може призвести до плутанини, непорозумінь та помилок в різних професійних контекстах (1931).

На початку ХХ століття О. Вюстер визнав необхідність систематичного підходу до вивчення термінології. Він бачив можливість застосування лінгвістичних принципів до аналізу та організації спеціалізованих мов, що призвело до розвитку формальної дисципліни, відомої як наука про термінологію. О. Вюстер почав висловлювати свої ідеї та принципи стандартизованої термінології. Він наголошував на важливості точного визначення термінів, підтримання послідовності та розробки контрольованих словників, що сприяють чіткій комунікації – *International bibliography of standardized vocabularies* (1979). Як зазначалось вище, зараз все одно активно

ведуться дискусії стосовно розуміння і головно меж запропонованого Вюстером редуціонізмом.

Протягом 40-их рр. О. Вюстер поглибився у теоретичні аспекти термінології. Він досліджував взаємозв'язки між термінами в спеціалізованих мовах, пропонував методи створення термінологічних словників і сформулював комплексну теорію термінології, яка охоплювала різні аспекти роботи з термінологією.

Вже у 50-их рр. теорії О. Вюстера перетворилися на практичні інструменти для управління термінологією. Він підтримував створення стандартизованих термінологічних баз даних та словників, наприклад *Infoterm* (Wüster, 1974), які могли б стати цінними ресурсами для фахівців, які працюють у технічних галузях, та для перекладачів, які прагнуть передати точні значення між мовами.

1.2. Термінологія і лексикологія: в чому суттєва різниця?

Метою лексикології є побудова системи лексичних одиниць мови, включаючи неявні знання людей про слова та їх використання, а також систематичні та відповідні механізми для зв'язування лексичних компонентів з іншими граматичними компонентами. Крім того, лексикологія повинна пояснювати здатність мовців будувати нові лексичні одиниці, дотримуючись систематичних структурних моделей. Лексикологія описує слова мови та пояснює, як мовці використовують їх лексично, а лексикографія займається принципами та методами написання словників (Кочерган, 2001).

На відміну від термінології, лексикологія ґрунтується на словах і не уявляє собі значення, якщо воно не пов'язане зі словом. Термінологія, навпаки, вважає, що концепція, яка є її основним фокусом, передує назві і може бути уявлена незалежно від назви чи терміна, що її представляє. Крім того, лексикологія завжди пов'язана з граматиною. Слова в словниках описуються з урахуванням їх використання в контексті; їх розглядають як елементи дискурсу.

Для термінології, натомість, терміни цікаві самі по собі. Ще однією різницею між лексикологією і термінологією є те, що вони виходять з різних поглядів: термінологія виходить із концепції, а лексикологія слова. Оскільки вона виходить від концепції, а потім переходить до найменування, термінологія повинна бути абсолютно впевненою, що назва є конкретною концепцією. В результаті термінологічні словники сприяють вичерпним описовим визначенням концепцій, які часто також вказують на відносини між пов'язаними концепціями. Лексикографія загальної мови менш конкретна і головним чином стосується уникнення ідентичних визначень, якщо слова не є повністю синонімічними. Тим не менше, термінологія та лексикологія - це тісно пов'язані галузі, оскільки:

1. Обидві працюють з словами
2. Обидві мають як теоретичну, так і практичну складові
3. Обидві займаються словниками

Але чому термінологія все ж окрема дисципліна ми розглянули раніше. Можемо відмітити певні наріжні відмінності між цими двома схожими, але все ж відмінними дисциплінами.

1. Область;
2. Одиниця;
3. Мета;
4. Методологія.

Давайте розглянемо все по порядку. Основна область лексикології або радше напрям – це вивчення значень слів та їхніх зв'язків між собою. Аналізуючи синоніми, антоніми, гіпероніми та гіпоніми, лексикологи розкривають семантичні відтінки мови та тонкощі вираження думок. Вони також вивчають метафори, метоніми та інші фігури розмовної та писемної мови, що збагачують її виразність. Етимологія – інший важливий аспект лексикології. Вивчення походження слів розкриває історичні зв'язки між різними мовами, способи, якими слова проникають у мови інших народів та розвиваються з часом.

Лексична система – це одна з ключових складових лексикології. Вивчення організації словникового запасу як системи дозволяє виявити закономірності у співвідношенні слів за темами, сферами вживання, семантичними групами. Це розкриває менталітет, культурні та соціальні аспекти мови. Лексикологія також досліджує варіативність вживання слів в різних стилістиках, говірках, соціокультурних групах. Це дозволяє зрозуміти, як мова адаптується до різних комунікативних ситуацій та змінюється під впливом соціокультурних чинників.

Така широка амплітуда дослідження очевидно корелюється з термінологією, але, як вже було зазначено, суттєво відрізняється якраз в цілі та методах. Термінологія, на відміну від лексикології, підходить до лексичних систем більш експліцитно. Область і напрямок термінології – це передусім формування і розгляд концепцій, які становлять основу для будь-якої термінологічної роботи. У своїй книзі *“Einführung in die allgemeine Terminologielehre und terminologische Lexikographie (1979)”*, засновник Віденської школи і піонер у галузі теорії термінології, Ойген Вюстер представляє принцип концепції як “початкову точку будь-якої роботи з термінами” (1974).

Концепція – це певна смислова основа терміносистеми, згідно якої формується ця система і терміни. Чіткого визначення концепції в термінології немає – і це викликає певну хвилю критики в бік цієї дисципліни зі сторони лінгвістів, – через брак теоретичного матеріалу в цій сфері. Але ми можемо все ж промалювати певні смислові межі цього терміна. На відміну від лексикології, де семантика і слово розглядаються як єдність, в термінології концепція та позначення (= термін, символ, аббревіатура) розділені. Вони разом утворюють термінологічну одиницю. Кожен термін повинен відповідати лише одній концепції; а концепція мати лише один термін. Сама концепція ж повністю незалежна від терміна – що, звісно, повністю відрізняється від семантики. Поняття концепції (Wüster, 1974) розуміється як явище позамовне, об'єктивне – такий підхід ускладнює тлумачення цього терміну, адже воно виходить у сферу філософії, а не науки. Фелбер (1984) і Вюстер, як представники Віденської

школи, пропонують такий підхід до розуміння концепції (див. Рис. 1.1.):

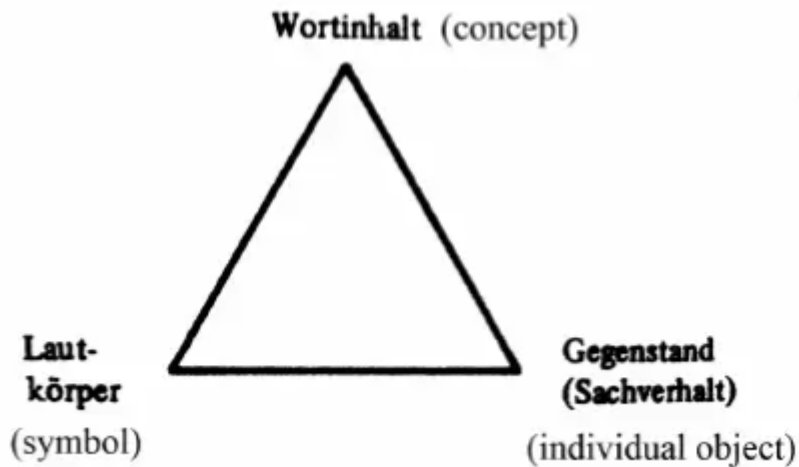

Рис. 1.1. Семантичний трикутник

Термінологісти (Baldinger (1959), Ogden (1923) та інші), пропонують такий поділ: *концепція* (див. Рис. 1.1.) на вершині трикутника – як об'єктивна реальність; *символ* в лівому куті – це сфера мови, для найменування концепцій; і *індивідуальний об'єкт* в правому куті – це умовний світ, тобто ми. Такий взаємозв'язок пропонує Вюстер в інтерпретації Фелбера (Kirsten Packeiser, 2009).

Не дивлячись на всі спроби розтлумачити концепцію – на сьогодні це поняття залишається спірним. Всі спроби термінології пояснити суттєву різницю між терміном-концепцією і словом-семантикою є переконливими.

Отже основним полем дослідження термінології є пошук зв'язків між концепцією і терміном. Нам слід розуміти значення терміну в термінології, як основної складової одиниці. Якщо основна одиниця лексикології є лексема, то термінології – термін.

Ми вже знаємо, що термін є незалежним від концепції і термін має позначати одну концепцію (Wüster, 1979). Що це означає? Термін – це символ з сфери мови, який тісно пов'язаний з концепцією. Таким чином вище описану концепцію можна цілком розуміти, як значення терміна. Основна різниця між терміном та словом полягає в різних референтних характеристиках. Термін

характеризується як монореферентний щодо однієї конкретної концепції на високому рівні, пов'язаної з певною областю чи галуззю. Він включає лінгвістичні (лексичні, синтаксичні та семантичні) обмеження, а також концепційні (загальні, переносні та випадкові) обмеження. Класична термінологія розглядає термін як моносемне (однозначне) слово, його значення визначається зовнішніми, нелінгвістичними опорними точками (Kirsten Paskeiser, 2009).

Основні різниці між словом і терміном можна розглянути наступним чином:

- значення слова визначається вже наявними формами, тоді як значення терміна потребує певної номенклатури для референта (концепції);
- слова допомагають точно визначити значення, що міститься у лінгвістичній формі, після того як ця лінгвістична форма вже була сформована; термін починає своє існування від референта (концепції);
- слова зазвичай багатозначні, а термін прагне до моносемності, тобто однозначності (хоча є випадки, коли терміни мають кілька значень, але цього стараються уникати).

Аналогічне пояснення нам дає М. П. Кочерган (2001): “Терміни слово і поняття не збігаються: по-перше, слово може позначати декілька понять (багатозначні слова); по-друге, одне поняття може виражатися декількома словами (синоніми); по-третє, поняття може виражатися сполученням слів (сірчана кислота, квадратний корінь тощо); по-четверте, є слова, які не позначають понять (вибухи).”.

Пояснивши концепцію і термін в сфері термінології, пропонуємо розглянути мету і методологію.

Мета лексикології і термінології полягає в вивченні лексичного складу мови та системи термінів в конкретних галузях знань. Але є певна відмінність.

Лексикологія займається дослідженням лексичної системи загальної мови. Вона вивчає словниковий склад мови, його структуру, функції та значення слів, а також взаємозв'язки між ними. Лексикологія досліджує лексичні одиниці у контексті загальної комунікації та структури речення.

Тоді як термінологія спеціалізується на дослідженні термінів або спеціалізованих термінологічних систем в конкретних науках, галузях або професіях. Терміни, як ми вже говорили, є термінологічними одиницями, які мають чіткі визначення та використовуються для точного передавання специфічних понять – що їх зазвичай відрізняє від просто слова, тобто лексеми.

Але якщо з метою особливих дискусій немає, то питання методологій знову ж таки викликає доволі багато питань і потребує пояснень. Через розмитість поняття про концепцію, деякі методологічні підходи теж не мають чіткого розмежування від лексикології і навпаки.

Найперше, якщо йдеться про методи, слід розглянути ономасіологічний підхід в термінології. Взагалі, це одне з найважливіших умов щодо наукового представлення термінології. Саме в цьому пункті роботи з термінологією можна чітко відрізнити від інших лексикографічних продуктів, таких як лексикографія або спеціалізована лексикографія, методика роботи яких є переважно семасіологічна. Як визначено в ЗТТ та рекомендовано Вюстером, робота з термінологією може бути лише ономасіологічною (Trojar, 2017). Це означає, що кожна робота з термінологією починається з концепції, а потім переходить до терміна. Крім чіткого визначення концепцій, найважливішою метою ономасіологічного підходу є класифікація концепцій у систему концепцій. Окремі визначені концепції мають бути представлені у взаємозв'язку з іншими концепціями, чітко вказуючи на зв'язок між окремими концепціями. Кожній концепції призначається однозначний термін.

Перевагою ономасіологічного процесу є те, що він оперує структурованою кількістю концепцій і не представляє концепції та терміни в алфавітному порядку, а відносно їхніх логічних чи онтологічних структур. Інший підхід – семасіологічний, який використовується, наприклад, в

лексикології та спеціалізованій лексикології. На відміну від ономасіологічного підходу, цей підхід починається зі слова як лінгвістичного символу, а потім переходить до спектру його значень. Метою є представити всі значення як еквіваленти. Цей процес не дозволяє подання в пов'язаних структурах знань, але повинен дотримуватися алфавітного порядку.

Далі нам слід розглянути не менш важливі для цих двох дисциплін – синхронію і діахронію. Адже первинне розрізнення цих двох підходів теж полягає у відмінності між термінологією і лексикологією. Якщо метод термінології більше акцентує увагу на синхронічному підході, у той час як метод лексикографії віддає перевагу саме діахронічному підходу.

Діахронічний підхід, нагадаємо, акцентує увагу на історичному розвитку мови, тоді як синхронічний підхід зосереджується на мовному стані в певний проміжок часу. Відповідні терміни для концептів представляють саме в синхронічному зрізі. Коли діахронічний підхід не створює певних концептуальних систем, адже розглядає слова в часовій послідовності. Відповідні відносини мають іншу логіку і природу через хронологічний аспект.

Можна сказати, що результат синхронічного дослідження буде структурованим і систематичним предметним полем, тоді як результат діахронічного буде відображатися радше в абетковому порядку.

У висновку можна сказати, що термінологія і лексикологія є окремими дисциплінами, які різняться як методом роботи, так і об'єктом роботи. Термінологія у світлі своєї молодої історії намагається концептуалізувати свою методологію, аби вона різнилася від суміжної лексикології.

Для нашої наукової роботи питання розрізнення термінології і лексикології було вкрай необхідно, щоби прояснити нашу методологію дослідження. Детальний опис і порівняння цих двох дисциплін дали нам глибше розуміння, на що може опиратися наше дослідження і методологія. Наша робота, попри заявлене слово “термінологія” в назві, не є термінологічним дослідженням, а радше лексикологічним. Амплуа дослідження є ширшим за мету дати концептуальні значення астрологічним термінам. Наша

мета полягає якраз в семасіологічному і діяхронічному підході в описі нашої термінології.

1.3 Межі нашого дослідження в царині лінгвістики і методика

Ми попередньо визначили різницю між термінознавством і лексикознавством, основних підходах і баченнях на формування терміносистем. На актуальний час нам слід визначити, в яких полях лінгвістики ми будемо проводити наше дослідження. Таким чином ми чітко і достеменно окреслимо межу лінгвістичної сфери.

Найперше слід зазначити, що базовою одиницею нашого дослідження є лексема. Лексема – це базова одиниця мови, яка: а) має семантичну інтерпретацію та б) інкорпорує в собі відмінне культурне поняття. Вона складається з одного чи кількох формо-змістових композитів, які називаються лексичними одиницями (Halliday, 2007).

У лексикології слово досліджується як частина системи мови. Загальна лексикологія вивчає загальні особливості слів у мові. У цьому розумінні лексикологія не є специфічною для конкретної мови, тому методи дослідження загалом є універсальними – наскільки це можливо визначити.

У процесі нашого лексикологічного дослідження ми неодмінно будемо перетинати такі розділи лексикології і окремі лінгвістичні дисципліни:

а) фразеологія – що вивчає фразеологічні одиниці мови, тобто фразеологеми, які мають фіксовану форму та значення, які в частині відхиляються від суми значень їхніх окремих складових слів. Фразеологізми не завжди можна розібрати на окремі компоненти, оскільки їхнє значення може відрізнятись від суми значень окремих слів у складі фрази. Фразеологія досліджує походження, структуру, значення та використання фразеологічних одиниць у мові. Вона також вивчає фразеологічні звороти та вирази, які стали загальноживаними в розмовній та писемній мові.

Фразеологія має велике значення для розуміння мови та культурних особливостей. Фразеологічні вирази часто відображають певні традиції, звичаї, історичні події та особливості менталітету в спільноті. Вони можуть бути цікавим джерелом для вивчення культурних аспектів мови та спільноти, яка її використовує (Cowie, 1998).

В нашому дослідженні астрологічна лексика тісно перетинається з фразеологією, адже специфіка теми зумовлює відповідне міфо-поетичне уявлення в людей, яке пробуджує їх до формування унікальних фразеологем.

б) Семантика – це розділ лексикології, яка вивчає значення лексем. Семантика може досліджувати значення на рівні слів, фраз, речень або більших одиниць дискурсу. Два фундаментальні питання у сфері семантики – це композиційна семантика (яка вивчає, як менші частини, такі як слова, поєднуються та взаємодіють, щоб утворити значення більших виразів, таких як речення) та лексична семантика (природа значення слів). Інші важливі питання стосуються контексту та його ролі в інтерпретації, неоднозначності, нечіткості, успадкування значень і парафраз (Walker, 1948).

в) Етимологія – це галузь лінгвістики і розділ лексикології, яка вивчає походження та історію слів, а також їхні видозміни за плином часу. Головна мета етимології – встановлення початкового кореня (stem) слова, його першоджерела та розвитку в різних мовних системах.

Етимологія вивчає шляхи, якими певне слово прийшло до мови, і з'ясовує його зв'язки з іншими мовами чи діалектами. Дослідники аналізують історичні джерела, літературні тексти, археологічні дані та інші джерела, щоб відслідковувати еволюцію слів і встановити їхнє походження.

Етимологія корисна для розуміння культурних та історичних зв'язків між мовами і для вивчення історії мов. Також вона допомагає розкрити структуру та розвиток мови, а також розуміння значень та вживання слів у сучасній мові.

В нашому дослідженні етимологія є наріжним каменем, адже астрологічна лексика перської мови, зокрема назва зодіаків, має дуже багату історію. Щонайменше кілька зодіакальних систем вплинули на формування цієї

лексики. Розташування Ірану на роздоріжжі кількох цивілізацій залишили в його історії слід чимало зовнішніх впливів, які ми будемо досліджувати етимологічно (Malkiel, 1993).

г) Лексикографія – це розділ лексикології, яка займається створенням та вивченням словників. Вона включає в себе методи та принципи складання словників, а також дослідження структури та організації словникових статей.

Лексикографія вивчає словникові одиниці, їхні визначення, синоніми, антоніми та інші мовні характеристики. Головною метою лексикографії є створення словників, які допомагають користувачам розуміти та використовувати мову правильно, надаючи визначення та інформацію про слова та їх вживання.

г) Ономастика, зокрема астроніміка – розділ лексикології, який досліджує найменування певних об'єктів. В нашому контексті це буде астроніміка – найменування астрономічних об'єктів. Однак низка нашої лексики буде і поза астрономічною терміносистемою.

Заключення до всіх названих розділів та напрямів лінгвістики в контексті наукової лексикологічної роботи:

Лінгвістика є розмаїтою галуззю науки, яка вивчає мову в усіх її аспектах. У рамках лінгвістики, лексикологія є важливим напрямком, спрямованим на дослідження лексичних одиниць мови та їхнього значення. Проведення лексикологічного аналізу включає в себе використання різноманітних методів та підходів, які дозволяють розкрити семантичні, структурні та функційні аспекти мови.

Метод етимологічного аналізу розкриває історію та походження слів, встановлюючи їхні корені та еволюцію. Семантичний аналіз допомагає розуміти значення слів та їхні взаємозв'язки в мовленні. Фразеологічний аналіз розглядає вирази та ідіоми, що додають мові колорит та експресивність. Лексикографічний аналіз створює словники, які забезпечують користувачам доступ до інформації про слова та їхнє вживання.

1.4 Місце астрологічної лексики в перській мові

Звісно, якщо ми проводимо дослідження в області астрології з наукової та мовної перспектив, нам потрібно підходити до цієї теми об'єктивно та чітко. Наведемо більш формальний опис астрологічного лексикону для пропонованого дослідження.

Астрологічний лексикон – це всебічний збірник або глосарій спеціалізованої термінології, символів і концепцій, які використовуються в практиці астрології. Цей лінгвістичний ресурс служить важливим довідковим інструментом як для практикуючих астрологів, так і для науковців, які займаються вивченням астрології, допомагаючи їм розуміти та орієнтуватися в складній мові, яка є невід'ємною частиною цієї системи переконань.

Основні компоненти астрологічного лексикону:

1. Зодіакальні знаки: астрологічний лексикон охоплює точно визначену і широко визнану систему з дванадцяти зодіакальних знаків. Серед цих знаків є Овен (перс. بره), Телець (перс. گاو), Близнюки (перс. دوپیکر), Рак (перс. خرچنگ), Лев (перс. شیر), Діва (перс. خوشه), Терези (перс. ترازو), Скорпіон (перс. کژدم), Стрілець (перс. کمان), Козеріг (перс. بز), Водолій (перс. آبریز) та Риби (перс. ماهی).

2. Планети: У рамках астрологічного лексикону детально описані небесні тіла, такі як Меркурій (перс. تیر), Венера (перс. ناهید), Марс (перс. مریخ), Юпітер (перс. مشتری), Сатурн (перс. زحل).

3. Аспекти, транзити, рухи: лексикон викладає важливі аспекти взаємодії планет в астрологічній діаграмі, виділяючи ключові аспекти, такі як кон'юнкції (перс. پیوند), квадранти (перс. مربع) та секстили (перс. سکستیل). Вважається, що ці аспекти впливають на особистісні риси та події в житті.

4. Астрологічна прикладна термінологія: до цієї частини лексикону входять прикладні терміни на позначення таких речей, як: натальна карта (перс. چارت تولد), дім (перс. خانه), гороскоп (перс. هوروسкоپ) тощо. Тобто уся лексика, яка позначає речі поза межами самих планет, зодіаків і аспектів між ними.

5. Календарі і назви місяців: назви місяців григоріанського календаря і сонячного календаря.

У контексті лінгвістичних та наукових досліджень важливо дотримуватися об'єктивного та описового стилю при документуванні та аналізі термінології та концепцій у межах астрологічного лексикону. Крім того, слід враховувати сумніви наукової спільноти у відношенні до астрології через відсутність емпіричних доказів, що підтримують її твердження.

Так, як ми досліджуємо цей пласт лексики діахронічно також, то нам необхідно описати історичний процес, який супроводжував астрологію в Ірані з часів Сасанидів і до сьогодні.

Походження астрології в Ірані можна прослідкувати до давньої Месопотамії, де шумери та вавилоняни розробили практику спостереження за зірками і планетами та пов'язували їх із земними подіями. Ці ранні астрологічні ідеї поступово потрапляли до Персії, сучасного Ірану, де вони змішалися з місцевими віруваннями та практиками (Henning, 1942). Однією з найважливіших фігур у ранньому розвитку іранської астрології був Зороастр\Заратуштра, провідний пророк зороастризму. Зороастризм підкреслював роль небесних тіл у божественному ладі та вірив, що положення зірок і планет мають безпосередній вплив на долі людей. Це тлумачення можна побачити в Авесті, священних текстах зороастризму, які містять посилення на астрологію та важливість небесних знаків (MacKenzie, 1964).

Поширення ісламу у VII столітті н.е. призвело до значущих змін в іранській астрології. Хоча деякі аспекти астрології вважались несумісними із ісламськими вченнями, інші були інтегровані в ісламську науку. Ранні ісламські астрономи, такі як Аль-Хварізмі і Аль-Біруні, обидва іранського походження, здійснили важливий внесок у розвиток астрології. Вони перекладали та синтезували грецькі, індійські та перські астрологічні тексти, допомагаючи зберегти і розширити знання у цій галузі (Nallino, 1944). Під час ісламського Золотого Віку, який тривав з VIII по XIII століття, перські вчені зробили значущі кроки у розвитку астрології. Місто Багдад, важливий тогочасний

освітній центр, приймало багатьох перських астрологів і вчених, які зробили свій внесок у розвиток астрологічного мислення. Важливі праці, такі як “Kitāb al-madkhal al-kabīr” від Абу Машара, стали основоположними текстами в галузі астрології.

Епоха Сафавідської династії (XVI-XVIII століття) бачила розквіт астрології в Ірані. Сафавідські правителі були відомі своєю підтримкою мистецтва і науки, включаючи астрологію. Шах Аббас I, зокрема, підтримував дослідження небесних явищ, і придворні астрологи надавали поради з питань державного значення. Змішування перської, арабської і грецької астрологічних традицій під час цього періоду створило унікальну іранську астрологічну традицію. Астрологія до сьогодні присутня в культурі іранців і залишається цікавим полем для лінгвістичного дослідження (David Pingree, 1963).

Історія астрології в Ірані є свідченням її адаптивності. Нам є певною мірою цінно порівняльно дослідити і описати астрологічну лексику перської мови, яка впродовж чималого часу підпадала під вплив багатьох різних культур і цивілізацій.

Висновки до Розділу 1

З історії дослідження термінології видно, що ця наукова дисципліна зародилася і розвивалася від середньовіччя до сучасних часів. Однак найбільший вплив на її розвиток припав на XIX і XX століттях. В цей період відбулися важливі події, такі як проведення міжнародних конгресів у ботаніці та зоології, створення міжнародного бюро ваг та мір, та зародження індустріальної революції.

Ойген Вюстер, австрійський лінгвіст та термінолог, вніс важливий внесок у розвиток термінології. Він спрямував свої зусилля на створення систематичних підходів до вивчення та стандартизації термінології. Вюстер розвинув теоретичні аспекти термінології, вивчав взаємозв'язки між термінами

в спеціалізованих мовах і розробив комплексну теорію термінології. Його підходи перетворилися на практичні інструменти для управління термінологією, включаючи стандартизовані термінологічні бази даних та словники, які стали цінними ресурсами для фахівців у різних галузях і для перекладачів.

Сучасна термінологія продовжує розвиватися і змінюватися, враховуючи різноманітні аспекти мови, культури та технології. Дослідники сьогодні активно досліджують та розробляють теорії та методи для кращого розуміння та управління термінологією. Тим не менш, ми також пролили світло на питання взаємовідносин між термінологією і лексикологією, що дуже важливо для нашого дослідження.

За допомогою аналізу різниці між термінологією та лексикологією, ми з'ясували, що обидві ці дисципліни мають важливе значення в вивченні мови, але вони відрізняються як методологією, так і об'єктом дослідження. Термінологія, на відміну від лексикології, зосереджується на дослідженні спеціалізованих термінів та їх систем у конкретних галузях, науках чи професіях. Основними відмінностями є ономасіологічний підхід, який орієнтований на концепції, а також акцент на синхронії та структурах знань. Лексикологія, натомість, вивчає словниковий склад загальної мови, функції та значення слів, а також взаємозв'язки між ними. Вона в основному оперує семасіологічним підходом та надає перевагу діахронічному аналізу. Важливо враховувати ці відмінності при виборі методології та області дослідження, оскільки це впливає на те, як ми розуміємо та аналізуємо мову. Незважаючи на те, що обидві дисципліни важливі для розуміння мови та її специфіки, їхні підходи та цілі відрізняються, і це важливо враховувати в наукових дослідженнях.

У підсумку, наше дослідження астрологічної лексики передбачає вивчення різноманітних аспектів мовної системи, зокрема тих, які стосуються лексичних одиниць і семантики.

Ми визначили лексему як базову одиницю нашого аналізу, оскільки вона відображає семантичний зміст і включає в себе культурні концепції. Лексеми, у свою чергу, складаються з лексичних одиниць, і вони є важливою складовою мовної системи.

Наше дослідження буде включати аналіз фразеологічних одиниць, які мають фіксовану форму та унікальне значення, що не завжди можна вивести з значень окремих слів, що їх складають. Фразеологія, таким чином, дозволяє нам дослідити вирази та ідіоми, які відображають традиції, звичаї та історичні особливості конкретної спільноти.

Дослідження також охоплює семантику, яка дозволяє нам розуміти значення слів, фраз, речень та текстів у контексті мови. Ця галузь вивчає, як слова взаємодіють та поєднуються для створення значень більших лінгвістичних одиниць. Ми також розглядаємо етимологію для встановлення походження астрологічних термінів і їхнього зв'язку з іншими мовами, що допомагає розуміти історичні аспекти цих слів.

Лексикографія грає важливу роль у створенні словників, які надають користувачам інформацію про слова та їх вживання, а ономастика вивчає найменування астрономічних об'єктів та їхню історію. Враховуючи всі ці аспекти лінгвістики та лексикології, ми плануємо розкрити багатогранний світ астрологічної лексики і її значення в контексті мови та культури.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АСТРОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ ПЕРСЬКОЇ МОВИ

2.1 Етапи дослідження астрологічної лексики перської мови

Сучасна лінгвістика, як наука про мову, ставить перед собою завдання вивчення різноманітних лінгвістичних аспектів мови, у тому числі тематичних лексичних груп. У цьому контексті астрологічна лексика в перській мові відзначається своєю специфікою та цікавістю для лінгвістичних досліджень. Дослідження астрологічної лексики в мові може відкрити перед нами глибокі пізнавальні можливості щодо вивчення впливу культурних та історичних чинників на формування лексичної системи. У цьому дослідженні ми пропонуємо розглянути теоретичні засади дослідження астрологічної лексики в перській мові, а також окреслити основні етапи, які необхідно пройти для глибокого аналізу цієї тематичної групи слів.

Для успішного дослідження астрологічної лексики в перській мові необхідно визначити та систематизувати етапи аналізу цієї тематичної групи слів. Розглядаючи астрологічну лексику, лінгвісти повинні враховувати не лише семантичні особливості слів, але й їхню історичну динаміку та взаємозв'язки з іншими лінгвістичними категоріями.

Етапи дослідження астрологічної лексики в перській мові включають наступні кроки:

- Етап 1: Дібрати потрібну кількість для нашого дослідження астрологічної лексики.
- Етап 2: Проаналізувати історію виникнення і розвитку системи астрологічної термінології перської мов. На цьому етапі за допомогою ретроспективного аналізу та описового методу розглянуто та представлено історію виникнення досліджуваної проблематики, а також проаналізовано підходи до вивчення термінів, які застосовують у сучасній

лінгвістиці, систематизовано загальні відомості про місце астрологічної термінології у мовознавстві

- Етап 3: Розкрити структурно-семантичні особливості астрологічної термінології сучасної перської мови. На цьому етапі за допомогою аналізу дефініцій визначено понятійний зміст астрологічної лексеми перської мови. Такий понятійний зміст містить низку необхідних ознак для розкриття сенсу кожного конкретного слова.
- Етап 4: Розкрити перекладацькі особливості астрологічної термінології. На цьому етапі окрім проведення аналізу дефініцій, було застосовано і компонентний аналіз для розкладення на найменші значущі частини, що сприяв з'ясуванню структури та значення астрологічної термінології сучасної перської мови.

Астрологічна лексика в перській мові представляє собою цікавий об'єкт лінгвістичних досліджень, який відкриває перед нами не лише лінгвістичні аспекти, але й можливість культурологічного аналізу. На першому етапі дослідження ми виділили основні астрологічні терміни та вивчили їхні семантичні особливості. Це дозволило нам сформулювати базову лексичну групу для подальшого дослідження. У подальших етапах ми провели аналіз історичного контексту та виявили вплив інших мов і культур на формування астрологічної лексики в перській мові. Такий історичний підхід допоміг нам зрозуміти динаміку розвитку цієї лексики протягом часу. Лексикографічний аналіз надає нам можливість створити лексикон астрологічних термінів та розглянути їхнє етимологічне походження. Це важливо для розуміння походження та змін в значеннях слів. Дослідження астрологічної лексики також допомогло виявити взаємозв'язки цієї тематичної групи слів з іншими лінгвістичними категоріями та їх роль у мовній системі. Це важливо для розуміння семантичних мереж та когнітивних структур в мові.

2.2 Описовий метод

Мова є фундаментальним аспектом людського спілкування, служачи засобом вираження думок, ідей і емоцій. Лінгвістика, як наука про мову, розвивалася протягом років і використовувала різні методи для вивчення складнощій людської мови. Одним із центральних підходів у лінгвістиці є описовий метод, який передбачає систематичне спостереження, запис та аналіз мови в її природному контексті. У нашому дослідженні ми детально розглянемо складності описового методу, його особливість і практичність для нашого дослідження.

Коріння описово, тобто дескриптивної лінгвістики можна відслідкувати до початку ХХ століття, під час структуралістського руху, який мав на меті об'єктивно та систематично описувати та аналізувати мову. Фердинанд де Соссюр (1853-1913), видатний лінгвіст, підкреслював важливість синхронічного (вивчення мови в конкретний момент часу) аналізу на відміну від діахронічного (вивчення змін у мові з часом) підходу. Ідеї Соссюра поклали основу описового лінгвістичного методу, який виступав за дослідження структури та елементів мови в певний момент часу (1916).

Леонард Блумфілд (1887-1949), впливовий лінгвіст початку ХХ століття, розширив ідеї Соссюра і відіграв важливу роль у формуванні описової лінгвістики. Його праця "*Language*" (1933) визначила принципи структурної лінгвістики та важливість опису мови як статичної системи. Відданість Блумфілда об'єктивності та систематичному аналізу внесла значний вклад у розвиток описового лінгвістичного методу.

Описова лінгвістика фундаментально займається документуванням та аналізом форми, структури та використання мови в її природному середовищі. Цей метод відкидає нормативні підходи та ставить своєю метою розуміння мови такою, як її вимовляють носії мови. Видатні (Паніні, Фердинанд де Соссюр, Блумфільд) лінгвісти застосовували цей підхід у різних аспектах вивчення

мови, включаючи фонетику, фонологію, морфологію, синтаксис, семантику та прагматику.

У сфері фонетики, Пітер Ладефогед (2001) здійснив значний внесок в описовий аналіз мовлення. Ладефогед провів обширне польове дослідження багатьох мов, надаючи докладні описи артикуляційних та акустичних особливостей мовлення.

Для нашого дослідження я пропоную практично розглянути цей метод на основі запропонованого слова خانه “дім”. Аналіз слова خانه на підставі описового лінгвістичного підходу надає можливість дослідити різні лінгвістичні елементи, що складають це слово. Ось описовий аналіз:

З фонетичної точки зору слово خانه складається з чотирьох фонем: /x/ (глухий м'якопіднебінний фрикативний), /ɒ/ (неогублений голосний заднього ряду низького підняття), /n/ (альвеолярний носовий), і /e/ (неогублений голосний переднього ряду високосереднього підняття):

- 1) Вимова /x/ схожа на шотландське “loch” або нім. “Bach”.
- 2) Голосний /ɒ/ вимовляється, як “а” в англ. “father”.
- 3) Фінальний голосний /e/ вимовляється, як “e” в слові “bed”.

З морфологічної точки зору, خانه – це іменник у перській мові, зокрема загальний іменник, що означає “будинок” або “дім”. Це слово відноситься до так званих вільних морфем, тобто коли морфема може виступати як окреме слово. Але також це слово часто стає пов'язаною морфемою інших слів. В перській мові слово خانه часто стає компонентним словом у формуванні складених слів, наприклад: چاپخانه “типографія”, کتابخانه “бібліотека”.

Синтаксично в перській мові порядок слів зазвичай слідує патерну “Суб'єкт-Об'єкт-Дієслово” (SOV). Слово خانه може використовуватися як суб'єкт і об'єкт у різних реченнях. Наприклад:

- 1) Суб'єкт: خانه خوبی دارد. “укр. будинок гарний”.
- 2) Об'єкт: من به خانه می‌روم. “укр. я йду додому”.

Слово خانه несе основне значення “будинок” або “дім”. Проте його значення може бути розширеним або зміненим в залежності від контексту, в

якому воно вживається. Наприклад, в різних контекстах воно може посилатися на конкретний будинок, дім у абстрактному сенсі або навіть домогосподарство.

Описовий лінгвістичний метод невід'ємний для розуміння різноманітності та складності людських мов. Він дозволяє лінгвістам досліджувати внутрішні зв'язки між формою та значенням, синтаксисом та семантикою, а також мовною варіацією та зміною. Крім того, він допомагає зберегти вимираючі мови та культури, документуючи їх та аналізуючи. Крім того, описова лінгвістика сприяє розвитку мовної технології, такої як обробка природної мови, машинний переклад та системи розпізнавання мови. Шляхом надання докладних описів мов лінгвісти допомагають створювати алгоритми та моделі, які дозволяють комп'ютерам розуміти та генерувати людську мову.

2. 3 Метод суцільної вибірки

Метод суцільної вибірки визначається як підхід до лексикологічного дослідження, в якому дослідник вибирає всі слова або певний словниковий обсяг із мови чи тексту з метою подальшого аналізу. У нашому дослідженні ми розглянемо метод суцільної вибірки в лінгвістиці більш детально та проаналізуємо його переваги та недоліки.

Метод суцільної вибірки має свої коріння в розвитку лінгвістики та мовознавства. Перші спроби використовувати цей метод датуються середньовіччям, коли лінгвісти намагалися скласти повні словники різних мов (Калепіно (1502), Бальбус (1286)). Протягом століть, з розвитком комп'ютерних технологій та великих лінгвістичних корпусів, метод суцільної вибірки став більш доступним і зручним для дослідників.

Як проводити метод суцільної вибірки?

1. Визначення теми: спочатку потрібно чітко визначити тему лексикологічного дослідження.

2. Визначення джерел: обрати джерела, з яких збирати лінгвістичні дані. Це можуть бути тексти, словники, розмовні корпуси, інтерв'ю, опитування, літературні твори тощо.

3. Збір даних: аналізувати зібрані джерела, виділяючи лексичні одиниці (слова, фрази, вирази), які необхідні для дослідження. Важливо записувати всі знайдені лексичні одиниці і зберігати текстові зразки, з яких вони взяті.

4. Класифікація і аналіз: зробити їх класифікацію та аналіз. Можна вивчити лексичні особливості, розподілення слів за категоріями, семантичні відмінності, зв'язки між словами, лексичні зміни з часом і т. д.

5. Інтерпретація і висновки: пояснення значень та висновки знайдених лексичних особливостей у контексті дослідження.

З переваг цього методу можна відмітити, що метод суцільної вибірки дозволяє охопити велику кількість лексичного матеріалу, що дозволяє отримати комплексне уявлення про словниковий склад мови. Також проведення аналізу на всій вибірці слів чи текстів дозволяє досліднику врахувати контекст, у якому використовуються слова. Це допомагає зрозуміти значення слів і їх функцію в текстах.

Метод суцільної вибірки в лінгвістиці – це корисний і об'єктивний підхід для лексикологічних досліджень, який дозволяє дослідникам охопити великий обсяг лексичного матеріалу та провести докладний аналіз.

В контексті нашого дослідження ми цілеспрямовано беремо текстові матеріали для вибірки астрологічної лексики. Зокрема, підкреслюючи діахронічність нашого дослідження, ми беремо до дослідження тексти різних історичних періодів перської мови. Зокрема тексти середньоперської доби, ранньої класичної доби і сучасної доби. До найбільш вагомого джерела середньоперської доби ми можемо віднести твір “Бундахішн” (пехл. Bun-dahišn) (VII століття), “Арда Віраз” (пехл. Ardā Wirāz nāmag). З класичної доби можна відмітити епох Фірдоусі “Шахнаме” і Нізамі “Сім красунь”. Також ми не обмежується сучасними джерелами, до яких ми відносимо статті, наукові праці і розмовну мову іранців на тему астрології.

Метод суцільної вибірки може бути корисним у випадках, коли важко визначити репрезентативну вибірку або коли ви хочете дослідити всі доступні дані в межах вашої теми. Проте він може бути часом та ресурсом затратним, оскільки вимагає аналізу всіх даних у вашому джерелі.

2.4 Компонентний аналіз

Компонентний аналіз в лінгвістиці – це багатогранний підхід, який служить фундаментом для розкриття важливих відомостей про структуру мови. Це систематична спроба дослідити і проаналізувати основні будівельні блоки мови, які включають морфологію, синтаксис і фонологію. Ці компоненти є основою мовних структур, а їх аналіз надає глибокі уявлення про те, як працюють мови. Морфологічний компонентний аналіз розкриває словотворення і структуру слів (Ottenheimer, 2006). В цьому розділі лінгвістики досліджуються найдрібніші одиниці значення, відомі як морфеми. Морфологічний аналіз важливий не лише для розкриття семантики слів, але й для розуміння механізмів словотворення, таких як афіксація, складання і похідність. Це відкриває шлях до поглибленого розуміння багатогранної природи лінгвістичного творчості, яку демонструють мови. В контексті нашого дослідження я хочу навести перське слово **دوپیكر** “близнюки”.

Перське слово **دوپیكر** складається з таких морфологічних компонентів:

1. **دو** [do] – цей компонент є перським числівником, що перекладається як “два”. Він виражає числову кількість або поняття “два”.

2. **پيكر** [peykar] – цей компонент є перським іменником, що означає “тіло” або “форму”. Він використовується для посилання на фізичний або матеріальний аспект чогось.

Поєднані разом, слово вказує на “два тіла” або “дві форми” у перській мові, даючи нам значення “близнюки”. Морфологічний аналіз цього слова вказує на те, що воно складається з двох відмінних морфем, кожна з яких внесла свій внесок у загальне значення слова. Цей вид аналізу є важливим для

розуміння структури та семантики перських слів та того, як вони будуються з менших значущих одиниць.

Синтаксис, інший ключовий аспект компонентного аналізу, виходить за межі окремих слів для дослідження структури речень. Він досліджує принципи, що керують будовою речень, порядком слів та взаєминами між різними компонентами речення. Аналіз синтаксису привів до розвитку різних синтаксичних теорій, таких як трансформаційна граматика та граматики залежностей, які пропонують всебічні каркаси для розуміння універсальних та мовно-специфічних особливостей будови речень.

Перська мова використовує SOV-структуру (Суб'єкт-Об'єкт-Дієслово), яка є типовою для багатьох мов світу. Наприклад, речення “من کتاب مطالعه می‌خوانم” [Man ketab motāle'eh mikhanam] перекладається як “Я читаю книгу”. У цьому реченні “من” [Man] – це суб'єкт, “مطالعه می‌خوانم” [motāle'eh mikhanam] – дієслово, і “کتاب” [ketab] – є об'єкт.

Фонологічний компонентний аналіз, зосереджений на мовному звуку та його вимові, вивчає деталі звуків мови. Фонема, найдрібніші відмінні одиниці звуку, вивчаються докладно для розуміння правил їхньої артикуляції, сприймання та аллофонічних відмінностей. Ця дослідницька робота важлива для розуміння фонологічних процесів, які впливають на артикуляцію звуків та змінюються залежно від контексту, зокрема в контексті нашої лексики.

Компонентний аналіз також розширюється на лінгвістичну типологію, галузь, що досліджує різноманітність та спільні риси між мовами. Порівнюючи лінгвістичні компоненти різних мов, лінгвісти класифікують їх за типологічними категоріями, що розкриває загальні закономірності, які перебувають поза мовною різноманітністю. Цей підхід дозволяє глибше вивчати мовні універсалиї та унікальні риси, які роблять кожну мову цікавим об'єктом дослідження.

Висновки до Розділу 2

Описовий лінгвістичний метод, заснований на принципах систематичного спостереження та аналізу, відіграв ключову роль у нашому дослідженні. Окрім нього ми активно застосовували метод суцільної вибірки з текстів, зокрема середньоперської доби, ранньої класичної доби і сучасної доби розвитку перської мови. Таким методом було дібрано 194 лексем.

Ми застосовуємо також метод компонентного аналізу, аби ширше дослідити астрологічну лексику і те, як вона формувалася. В контексті нашого дослідження цей метод не є наріжним, адже більша частина лексики є цілісними лексемами. Тим не менш, компонентний аналіз не обмежується морфологією, але й іншими сферами, як-то фонологією, синтаксисом тощо.

Ми поділили наше дослідження на наступні етапи:

- Етап 1: Вибірка лексики;
- Етап 2: Описовий метод;
- Етап 3: Класифікація;
- Етап 4: Теорія і практика перекладу.

Кожен із етапів буде супроводжуватися відповідним дослідницьким методом і висновком.

РОЗДІЛ 3. СТРУКТУРНА ОРГАНІЗАЦІЯ І СКЛАД АСТРОЛОГІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

3.1 Структура астрологічних термінів сучасної перської мови

У вивченні астрологічної термінології перської мови важливе місце займає аналіз лексикологічних та морфологічних особливостей термінів, які використовуються для опису астрологічних явищ і понять. Збагачення мови в цьому контексті пов'язане із специфічними термінами, що відображають концепції, характерні для астрології та космічної області.

Однією з ключових частин астрологічної термінології є небесні тіла та їхні характеристики. Але ми вже описали планети, календарі і назви зодіаків, тому залишається провести аналіз астрологічної лексики, яка охоплює більш ширшу конюктуру. Ми спробуємо розділити цей аналіз лексики на смислові частини, поділивши терміни за змістом. Загальною тенденцією може бути інтеграція астрономічної та астрологічної лексики, де астрономічні терміни отримують астрологічні відтінки та значення. Тому в нашому огляді буде чимало термінів, які зараз активно використовуються і в астрономії, і в астрології.

Найбільша проблема в термінології перської мови – це полісемія, омонімія, антонімія та синонімія. Давайте розглянемо ці явища на прикладах з сучасної перської мови. Лексична полісемія – коли слово позначає різні об'єкти чи явища, наприклад попередньо розглянуте слова **ماه**, що означає і Сонце, і календарний місяць, ба навіть зороастрійського бога і концепт любові. Омонімія – це звукова співпадіння різних слів без зв'язку в значенні. Такі випадки, як міждисциплінарна термінологічна омонімія, можуть ускладнювати спілкування, але це не є основною проблемою. У синонімії важлива проблема – наявність невірних синонімів, які можуть призводити до неправильних висновків. Така проблема є актуальною для перської мови, зокрема в контексті нашого дослідження. Астрологічна термінологія, як вже було сказано, часто

перетинається з астрономічною термінологією.

Слід відмітити, що сам термін “астрологія” і “астролог” є багаті на синонімію, яка може призвести до плутанини. Наприклад, термін “астролог” має в нашому дослідженні 9 синонімів, які засвідчені словниками перської мови. Це може бути слово اخترشناس “астролог, астроном”, що буквально означає за компонентами “той, хто відає зорі”, і може перекладатися, як “астроном” і як “астролог”. Тому для перекладача це може бути викликом – як перекласти правильно. Але є також слово طالعیین “астролог, провидець” і тут слово вживається виключно для позначення астролога і ніколи не позначає астронома. Зі словом “астрологія” подібна проблема: اخترشناسی “астрологія, астрономія”, що, як в попередньому прикладі, означає два поняття водночас, і طالعیینی “астрологія”.

Класифікація термінів за структурою передбачає поділ термінів на прості та складні, а також складені. Розглянемо кожну з виокремлених нами груп детально на прикладах астрологічної термінології.

- прості терміни – терміни, що складаються з одного компоненту: в нашому дослідженні до такого штибу термінів відносяться усі найменування зодіаків, планет і назв місяців усіх стандартів і видів синонімії. В поточній главі, ми можемо виокремити такі слова, як-то: دوره [doureh] “цикл”, محیط [mahit] “оточення”, ترانزیت [tartib] “транзит”, مخالفت [mokhalefat] “опозиція”, زایجه [zayejeh] “гороскоп. 142 одиниці.
- складні терміни – це терміни, що складаються з кількох морфологічних компонентів: طالعیینی [tala’bini] “віщування”, نجومیینی “астрологія”, خوریستان “сонцестояння”, عقب مانده “ретроградний”. 24 одиниці.
- складені терміни – це терміни, що складаються з двох і більше слів, утворюючи сталий вираз на позначення певного поняття. В контексті нашого дослідження ми можемо навести такі приклади: حوزہ خانه مسلط “домінантний дім”, نشان زودیاک “зодіакальний знак”.

“поле реалізації”, مكان سياره “розташування планети”. 32
одиницю

Розглянемо ще один вид узагальненої класифікації термінів, який ми могли б застосувати і по відношенню до астрологічних термінів сучасної перської мови. Так, за своєю будовою астрологічні терміни поділяються на такі структурні типи:

- прості терміни (прості кореневі слова), наприклад, تارس “Телець”, سياره “планета”;
- похідні терміни: суфіксальні, наприклад, صعود کننده “ретроградний”;
- складні терміни, наприклад, رصدبندي, فلک البروج “зодіак”, “астрологія”;
- терміни-словосполучення, наприклад, سنگ خوش يمن “сприятливий камінь”, سبعة سياره “сім планет”.

Провівши аналіз, можемо констатувати, що у перській астрологічній термінології можемо зустріти всі три види термінів, які було розподілено до відповідних груп усередині кожної класифікаційної групи.

3.2 Описовий метод для астрологічної лексики перської мови

Дослідження описового методу у лексикології має важливе застосування у вивченні астрологічної лексики перської мови. Він допомагає нам глибше зрозуміти структуру та значення слів, пов'язаних з астрологією, їх взаємозв'язки та семантичні аспекти. Історично описовий метод у лінгвістиці розвивався з початком структуралізму та внесенням важливих внесків фігур, як Фердинанд де Сосюр (1916) та Леонард Блумфілд (1933). Сосюр підкреслював важливість аналізу мови як системи взаємозв'язаних знаків, що допомагає нам розуміти структуру астрологічної лексики.

Сосюр також надав підґрунтя для структурного опису лексичних одиниць, які стосуються астрології. Важливий внесок Блумфілда (1933) полягав в ідеї

"розподільного методу", який вказував на необхідність дослідження мови через спостереження за її вживанням, що стосується й астрологічної лексики.

Сучасний описовий метод залишається невід'ємним у дослідженні астрологічної лексики перської мови. Цей метод включає корпусну лінгвістику, семантичний аналіз, морфологічний аналіз, лексичну семантику та етимологію, допомагаючи нам розглянути структуру і значення астрологічних термінів та їх розвиток з часом. Він також допомагає розуміти, які астрологічні терміни є загальними для різних мов та як вони використовуються в різних контекстах. Усе це сприяє кращому розумінню астрологічної лексики перської мови та її семантики.

Отож ми маємо прагнення задіяти описовий, тобто дескриптивний метод в описі астрологічної лексики перської мови.

3.2.1 Назви зодіакальних сузір'я

Так як наше дослідження носить в першу чергу діахронічний характер, то ми для аналізу беремо найбільш перші хронологічно матеріали, а саме середньоперський трактат "Бундахішн" (сер. перс. Bun-dahišnīh). Саме в цьому трактаті подаються назви усіх дванадцятьох астрологічних зодіаків саме на середньоперській мові (MacKenzie, 1964).

Пропоную розглянути *Таблицю 1.1*:

Назва зодіаку	Сер. перс.	Суч. перс.
Овен	warrag	بره
Телець	gāw	گاو
Близнюки	dō-pahikar	دوپیکر
Рак	karzang	خرچنگ

Лев	šagr	شیر
Діва	hōšag	خوشه
Терези	tarāzūg	ترازو
Скорпіон	gazdum	کژدم
Стрілець	nēm-asp	کمان
Козеріг	wahīg	بزغاله
Водолій	dōl (арабізм)	دل
Риби	māhīg	ماهی

Таблиця 1.1: назви зодіаків на середньоперській і сучасноперській мовах

Твір “Бундахішн” (VII століття) є класичним твором середньоперської доби; його унікальність для нашого дослідження полягає в тому, що він суто іранський твір релігійного спрямування. Саме зороастрійське надбання, яке прямо відображене в вищезгаданому творі, зберегло в історії перської мови саме перські найменування зодіакальних сузір’їв. Адже вже в період написання “Бундахішну” починає стрімко розвиватися релігія іслам і невдовзі Іран буде ісламізований.

В *Таблиці 1.1* подано середньоперські найменування зодіакальних сузір’їв, які ми зустрічаємо у II-й книзі “Бундахішну” і паралельно подано сучасні перські відповідники. Цікаво, що деякі з них не співпадають з середньоперськими термінами, хоча ми розглядаємо суто перськомовний, не арабізований варіант зодіакальних назв.

Перше на що звертаємо увагу, це ті середньоперські найменування, які не змінилися в сучасній перській мові; вони відображають лише діахронічні зміни в фонетиці. Наприклад:

1. Сер. перс. warrag → перс. بره [barreh];

2. Сер. перс. gāw → перс. گاو [gāw];
3. Сер. перс. dō-pahikar → перс. دوپیکر [dū-peykar];
4. Сер. перс. šagr → перс. شیر [šīr];
5. Сер. перс. karzang → перс. خرچنگ [kharcang];
6. Сер. перс. tarāzūg → перс. ترازو [terāzū];
7. Сер. перс. dōl → перс. دل [del];
8. Сер. перс. māhīg → перс. ماهی [māhī];
9. Сер. перс. gazdum → перс. کژدم [kojdom];
10. Сер. перс. wahīg → перс. بز (укр. boz).

Вищеописані назви зодіаків залишилися в сучасній перській мові: 10 слів.

Цікава ситуація склалася зі словом сер. перс. hōšag: це слово є в сучасній перській мові у варіанті خوشه [khūsheh] (укр. лоза, колосок). Однак, в історії перської астрології це слово було замінено на دوشیزه (укр. діва, незаміжня дівчина), що в середньоперській мові було *du(x)šizag. Такий семантичний здвиг характеризується тим, що на позначення цього астрологічного сузір'я в європейській астрології використовується слово укр. діва, лат. virgo. Тому сучасна назва відповідає найбільш поширеному варіанту в світовій культурі. Але й слово خوشه теж залишається в сфері астрономії і астрології, як один із еквівалентів, хоча для позначення зодіаку термін вважається застарілим. Наприклад, це слово вживається для позначення галактичного кластеру: خوشه کهنکشانى. Тим не менш, в арабізованій версії зодіаків для позначення зодіаку Діва використовується слово араб. سنبله (укр. колосок).

Далі ми розглянемо слово сер. перс. nēm-asr, яке складається з двох слів nēm (укр. половина) і asr (укр. кінь), тобто буквально пів-коня. Очевидно, що така форма має паралель з кентавром, який є напів конем і напів людиною. Цікаво, що зараз це слово не фіксується в найменуваннях сузір'я Стрільця, а використовується слово перс. کمان [kaman] (укр. лук, дуга). Тут ситуація аналогічна зі словом خوشه: надано перевагу образу стрільця, лука над кентавром, тобто конем.

Щодо морфологічних змін ми можемо виділити слово сер. перс. wahīg. В сучасну перську мову воно розвинулось у формі перс. boz (укр. козел), однак для найменування сузір'я використовується слово بزغاله (укр. козлик): додано демінутивний суфікс غاله [ghaleh]. Але також широко вживана форма بز (укр. козел) і قوچ (укр. баран).

Слово сер. перс. dō-rahīkar складається з двох слів: dō (укр. два) і rahīkar (укр. фігура, постать). Це єдине складене слово в списку найменувань зодіакальних сузір'їв.

Єдиним арабізмом в поданому списку найменувань зодіакальних сузір'їв є دل, яке потрапило ще в середньоперську мову в значенні зодіаку Водолія. Арабська форма є دلو [dalw]. Для позначення сузір'я Водолія використовується також слово آبیریز (укр. басейн, водосток), яке є перського походження, не дивлячись на те, що навіть в середньоперському списку найменувань зодіакальних сузір'їв використовується арабізм.

До нашого дослідження обов'язково до повноти картини додати синоніми, які зараз використовуються для позначення зодіакальних сузір'їв. Ми будемо наводити синоніми, які не вживають в прийнятій практиці найменувань і які не є арабізованими варіантами.

Ми вже визначили, що на позначення сузір'я Діви використовується два слова: خوشه [khūsheh] (укр. лоза, колосок) і دوشیزه [dū] (укр. діва, незаміжня дівчина). На позначення Стрільця використовується також арабське слово رامی (укр. букв. стрілець), كماندار (укр. букв. той, хто має лук), تیرانداز (укр. букв. той, хто пускає стрілу) і навіть слово قنطروس (укр. кентавр). Слово كماندار можна розкласти на дві зіставні частини: كمان (укр. лук) + суфікс دار (укр. маючий), а слово تیرانداز на تیر (укр. стріла) і суфікс انداز, який є похідним від дієслова انداختن (укр. кидати, стріляти). З слів перського походження для позначення зодіаку Рак використовується також слово پنجپا (укр. рак). А для позначення Тельця вживається також слово گوساله (укр. теля) і що цікаво існує цілий вираз گاوگردون (укр. небесна корова).

Загалом ми маємо таку ситуацію з назвами і синонімами для позначення знаків зодіаку. Мусимо відмітити, що в цьому списку ми врахуємо навіть слова арабського походження, але не офіційні найменування зодіаків. Це потрібно для ширшої картини.

1. Овен: بره, قوچ;
2. Телець: گوساله, گاو, گاو گردون;
3. Близнюки: دوپیکر, توأم;
4. Рак: خرچنگ, پنجپا.
5. Лев: شیر;
6. Діва: خوشه, دوشیزه;
7. Ваги: ترازو;
8. Скорпіон: کژدم;
9. Стрілець: تیرانداز, کماندار, کمان, رامی, قنطروس;
10. Козеріг: بزغاله, بز;
11. Водолій: دُل, آبریز;
12. Риби: ماهی.

В результаті ми можемо сказати, що ми маємо 23 слова власних назв і синонімів на позначення знаків зодіаку. З них – 12 власні назви і 11 є синонімами. Серед вищенаведених назв тільки чотири слова є арабізмами: دُل, رامی і قنطروس, توأم. З усієї суми слів тільки одне слово є повністю ні арабізмом, ні словом перського походження – це ترازو. Етимологічно це слово в сучасній перській мові розвинулося з середньоперського слова tarāzūg, яке в свою чергу є запозиченням з авест. [tara.azu]. Найбільшу кількість синонімів має зодіакальний знак Стрільця. Певно тому що образ стрільця з лука може виражатися багатьма мовними засобами, ніж, наприклад, риби. В уявленні персів, це може бути, як той, хто має стрілку, як той, хто кидає стрілу тощо.

У сучасних перських гороскопах ми можемо спостерігати фантастичне злиття культурних впливів, зокрема зі світу Заходу. Однією з визначальних ознак цього впливу є використання латинізованих назв зодіакальних знаків, як вони є прийнятими в західній традиції астрології. Перська мова адаптувала саме

англійськомовну версію латинських найменувань, отож іранці застосували не тільки транслітерацію, але й транскрибування в певних моментах, як-то: лат. *ge* [gɛ] > англ. *ge* [dʒe] > перс. ج [dʒe]. Дванадцять латинізованих перських назв знаків зодіаку представлені нижче:

1. Англ. *Aries* – اریس [p:rīs]
2. Англ. *Taurus* – تارس [tɔ:res]
3. Англ. *Gemini* – جمینای [dʒemīnɔ:j]
4. Англ. *Cancer* – کنسر [kenser]
5. Англ. *Leo* – لئو [leʔ'o]
6. Англ. *Virgo* – ویرگو [vīrgo]
7. Англ. *Libra* – لیبر [līb(e)r]
8. Англ. *Scorpio* – اسکورپیو [eskūrpio(w)]
9. Англ. *Sagittarius* – سحیتریوس [sæhīt(t)ærfūs]
10. Англ. *Capricorn* – کپرйкūrн [kepɾīkūrн]
11. Англ. *Aquarius* – آکواریос [p:kwp:rīus]
12. Англ. *Pisces* – پایسیз [pɔ:jsīz]

Ця трансформація свідчить про злиття культурних традицій та відзначає більший вплив практик західної астрології та сучасних тенденцій у перському суспільстві.

Використання латинізованих назв знаків зодіаку є відносно новим явищем у перських гороскопах. Це свідчить про відхід від традиційної перської астрологічної термінології на користь західних астрологічних конвенцій. Ця тенденція є помітною з декількох причин:

1. Західна астрологія, широко популяризована та доступна завдяки глобальним медіа, використовує латинізовані назви для знаків зодіаку. Використання цих назв у перських гороскопах допомагає зв'язати перську астрологію із загальноновизнаною міжнародною традицією, зробивши її більш зрозумілою для різноманітної аудиторії.

2. Процес глобалізації посилив обмін культурними практиками, включаючи астрологію, між різними країнами. Вплив західної астрології та її

латинізованих назв зодіаку став більш доступним завдяки медіа, книгам та цифровому контенту.

3. Використання латинізованих назв у сучасних перських гороскопах відображає спробу вирівняти перську астрологію з сучасними тенденціями та привабити молодше покоління. Використання цих назв сприяє модернізації перської астрології, роблячи її більш актуальною для покоління з глобальними перспективами.

Включення латинізованих назв зодіакальних знаків у сучасні перські гороскопи відзначає вплив західної культури на перське суспільство. Це не лише зв'язує перську астрологію із світовою традицією західної астрології, але також показує адаптивність культурних практик у взаємопов'язаному світі.

В нашому дослідженні ми можемо продовжити вивчати найменування знаків зодіаку, а саме повинні продовжити розглянути арабські найменування, які глибоко вкорінилися в перську культуру і перську мову. Зокрема, арабські назви знаків зодіаку відображають складний мікс мовних, культурних та історичних впливів. Ці назви розвивалися з плином часу, взявши свій початок з давніх традицій та внесків видатних вчених, таких як Абу Ма'шар аль-Балхі або Гасан Ісфгані (XV ст.), залишило незабутній слід у галузі астрології.

Арабські назви знаків зодіаку свідчать про глибоку взаємодію різних цивілізацій під час золотого віку ісламу, який тривав з VIII по XIII століття. Під час цього періоду вчені з різних культурних середовищ, включаючи перські, арабські та грецькі, співпрацювали у перекладі та розвитку знань у численних галузях, включаючи астрологію. Абу Ма'шар аль-Балхі, відомий у латинській традиції як Альбумасар, був видатним перським астрологом, який вніс значний внесок в це поле.

Ми пропонуємо поглянути на нижче подану *Таблицю 1.2*:

Назва зодіаку	Пехлевійські назви	Латинізовані назви	Перські назви	Арабізовані назви	Арабські назви
----------------------	---------------------------	---------------------------	----------------------	--------------------------	-----------------------

Овен	warrag	اريس	بره	حمل	الحمل
Телець	gāw	تارس	گاو	ثور	الثور
Близнюки	dō-pahikar	جمينای	دوپيکر	جوزا	الجوزاء
Рак	karzang	کنسر	خرچنگ	سرطان	السرطان
Лев	šagr	لئو	شير	أسد	الأسد
Діва	hōšag	ويرگو	خوشه	سنبله	السنبلة
Терези	tarāzūg	ليبر	ترازو	ميزان	الميزان
Скорпіон	gazdum	اسکورپیو	کژدم	عقرب	العقرب
Стрілець	nēm-asp	سحيتريوس	کمان	قوس	القوس
Козеріг	wahīg	کپريکورن	بزغاله	جدى	الجدى
Водолій	dōl	آکواریوس	آبريز	دلو	الدلو
Риби	māhīg	پايسيز	ماهى	حوت	الحوت

Таблиця 1.2: порівняльна таблиця знаків зодіаків.

Таблиця ілюструє, як лінгвістично еволюціонували назви знаків зодіаку з плином часу. Починаючи з пехлеві, таблиця прогресує до сучасної перської мови. Столпчики "Арабізовані перські назви" і "Арабські назви" показують, як ці найменування знаків зодіаку подальше адаптувалися у контексті взаємодії перської культури з арабськомовним світом.

Особливо видно вплив арабської мови на перську мову в арабізованих перських назвах, особливо в періоди арабського панування і культурного обміну. Історично арабізовані назви зодіаку почали з'являтися в Ірані вже з початком арабського завоювання Персії.

В *Таблиці 1.2* чітко прослідковується закономірність відсутності арабських артиклів в перських назвах. Наприклад, араб. السرطان [as-saraṭān] став سرطان [sarātān]. Аналогічним чином це стосується і фонетичних змін.

Перська і арабська мають багато спільних приголосних звуків, але деякі з них вимовляються по-різному. Арабська мова містить кілька горлових звуків, таких як “q” (ق) і “gha” (غ), яких немає в перській мові. Загалом арабські емфатичні приголосні (ص, ض, ط, ظ, ق) в перській мові стають неемфатичними; так само і дзвінки зубні ث [ð] і ذ [θ] втрачають свою дентальність і стають [z] і [s] відповідно; також арабський звук [ʕ] в перській мові нейтралізується. Коротке арабське /y/ в перській мові практично завжди стає коротким /o/ – позначається оголосом дамма. Таким чином, перший місяць محرم [Muḥarram] в перській мові стає *moḥarram. Відсутність емфатичності можна спостерігати в таких назвах місяців: صفر [Ṣafar], стає *ṣafar; رمضان [ramaḍān] – перс. Ramazān. Ситуація стає більш комплексною, коли мова заходить за складені назви: перська ортографія може дозволити пропустити арабський артикль в написанні. Наприклад, ذی الحِجَّة [dū l-ḥijja] в перській мові стає як ذیحجه; також араб. ذی القعدة [dū l-qa‘da] стає як ذیقعدة. У назві місяця شعبان [ša‘bān] звук [ʕ] нейтралізується і попередня голосна подовжується (International Journal of Humanities and Social Science, 2014). Термінологічно для астрології арабські терміни повністю співпадають перським відповідникам.

Вочевидь, ми маємо в результаті три семантичні типи назв зодіакальних знаків. По-перше, ми маємо суто перську за походженням систему знаків зодіаків, яка вживається в сучасній астрології – це твердження зроблене на основі аналізу діджиталізованих перськомовних ресурсів, які присвячені астрологічним прогнозам, де в переважній більшості вживалися саме перські за походженням назви зодіаків.

По-друге, арабізована версія знаків зодіаків вживається набагато рідше в розмовному мовленні, але набагато ґрунтовно репрезентована в загальноприйнятих списках і терміносистемах. Таким чином, зазвичай список з дванадцяти зодіаків подається саме в арабізованій версії і називається برج і

паралельно подається відповідний на перській мові. Така практика свідчить, що арабська мова і арабські найменування, хоч і пройшла давно доба панування арабської мови у сферах науки, релігії і освіти, залишаються вагомим складовою в офіційних терміносистемах, зокрема астрономії і астрології. Ситуація складається так, що народ використовує перські за походженням назви зодіаків, тоді як формі написання надає перевагу саме арабському варіантові.

По-третє, це наявність синонімії, зокрема для перських за походженням назв. Ми маємо чимало синонімів для зодіаку Стрільця, на кшталт. Арабська мова і арабські відповідники, як вже було сказано, вживаються переважно в якості сталих термінів в загальній терміносистемі, тоді як перські за походженням або навіть запозичення вживаються доволі різнобічно, що призводить до розширення синонімії і семантичного поля. Перські назви знаків зодіаку головню позначають також і реальні об'єкти з життя іранців, наприклад شیر “лев”, що не обмежує їх у використанні цього слова на щоденній основі і без астрологічної конотації. Таким чином, перські назви зодіаків мають набагато ширше семантичне поле, ніж арабізовані відповідники, які на практиці вживають тільки в сфері астрології і в суміжній сфері астрономії.

Ми можемо підбити підсумки, що в сучасній перській мові існує три терміносистеми назв зодіаків: назви арабського походження, англійського походження і перського походження назви. В межах терміносистеми ми маємо 36 термінів. Усі вони є простими термінами, тобто складаються з одного боку. Серед цих 36 назв 13 термінів є арабського походження, 12 термінів англійського походження, 1 термін авестійського походження і 10 слів перського походження.

Також ми розглянули синоніми назв зодіаків сучасної перської мови – 11 терміни. З цієї кількості тільки 5 термінів є арабізмами. 1 термін є складеним.

Сумарно ми добрали для нашого дослідження назв зодіаків 47 лексем, з яких 36 є термінами і складають фіксовані терміносистеми.

3.2.2 Планети

Астрологія базується на впливі небесних тіл на справи людини, відводить значну вагу семи класичним планетам. Хоч і існує сьогодні певна астрологічна традиція, яка включає весь спектр планет Сонячної системи. Ці небесні об'єкти включають Сонце, Місяць, Меркурій, Венеру, Марс, Юпітер і Сатурн. Вибір цих семи планет для включення в астрологічні практики пояснюється їхніми складними та різноманітними символічними якостями, які дозволяють проводити багатогранний аналіз людської психіки та життєвого досвіду.

Використання семи планет у традиційній астрології має своє коріння в старовинних культурах, таких як Вавилон, Єгипет і Грецькій цивілізації, які пов'язували космічні тіла з божествами і духами. Числове значення числа сім бере свій початок саме у цих історичних традиціях. Віра в сім планет як важливі космічні об'єкти була під впливом септенарним характером фаз Місяця, сімома днями тижня та сімома класичними “блукати зірками”, які ми спостерігаємо в нічному небі. Ця кількість мала глибокий містичний та символічний зміст і стала фундаментом, на якому астрологи структурували свою небесну систему. Іранці наслідують цю класичну систему планет, таким чином в сучасній перській мові є окремий вираз для позначення саме семи астрологічних класичних небесних тіл – سبعة سیاره [sab'e-ye siyareh].

Наше дослідження націлене на лінгвістичний аналіз назв семи класичних астрологічних планет.

Сучасній перській мові існує чотири широко вживаних слова для позначення Сонця: خورشید [khorshid], آفتاب [āftāb] та شمس [shams] і مهر [mehr]. В перській астрології використовується саме варіант خورشید і, якщо це арабізований варіант зодіаку, то شمس. Перське слово خورشید має свої коріння в середньоперській мові 𐎧𐎱𐎠𐎿(𐎧)𐎧𐎡𐎹 [xwar(x)šēd], що в кінцевому підсумку походить від протоіранського *huHarxšaytah (Vullers, 1855). Перший компонент слова споріднений з خراسان [xorâsan], назвою провінції на сході Ірану, де сонце сходить. Другий компонент, еквівалентний شید “яскравий”. Слово شمس [shams]

має своє походження у протосемітській мові, де іменник "сонце" успадковано від протосемітського *šamš-. Ця етимологія відображає історичні впливи на перську мову та підкреслює зв'язок між перською мовою та її семітичними попередниками. Останнє слово має авестійське походження – مهر, хоча з'явилося в сучасній перській мові через пряме посередництво середньоперської мови (MacKenzie, 1971) і навіть староперської мови з форми 𐎠𐎼𐎡𐎹 [Miθra], однак було запозичено з авестійського 𐬨𐬀𐬎𐬀𐬎𐬀 [miθra], “угода, контракт, клятка”. Цікаво, що слово مهر є також найменування сьомого місяця сонячного календаря іранців.

В сучасній перській мові використовується слово ماه [māh] і арабське запозичення قمر [ghamar]. Слово "місяць" у перській мові, ماه [māh], походить від середньоперського 𐎠𐎼𐎡𐎹 [by'h /māh/], яке своєю чергою має походження від староперського 𐎠𐎼𐎡𐎹𐎡𐎹 [m-a-h /māha/] (Gignoux, 1972).

Щодо наступних п'яти планет ситуація така: перська мова має відразу три варіанти найменувань. Найчастіше, звісно, в контексті астрології згадуються перські варіанти, наприклад: (Текст А) منظور از کواکب سبعة همان اجرام آسمانی هفتگانه (Текст Б) ستاره بینی بررسی تأثیر اجرام سماوی- ماه، عطارد، زهره، خورشید، مریخ، مشتری، زحل، ثوابت گاه عقدتین قمر- بر عالم تحت القمر است. В тексті А перераховано всі сім класичних планет арабською мовою, окрім місяця – аналогічна ситуація складається в Тексті Б, однак в ньому ж подається арабське запозичення для позначення Місяця “قمر” в контексті “ثوابت گاه عقدتین” (укр. константи єднання). Таким чином на практиці може вживатися в одному тексті і перське слово, і арабізм на позначення одного об'єкта.

Давайте детальніше оглянемо п'ять планет:

1. **Марс:** в сучасній перській мові використовується три слова на позначення планети Марс відповідно до контексту і сфери вжитку: مریخ، بهرام، مارس. Арабізмом є “مریخ” [marrīkh], запозичено з араб. المَرِيخ [al-mirīk]. Словом авестійського походження через середньоперське посередництво є “بهرام” [bahrām] – з середньоіранського (див. парф. 𐎱𐎠𐎼𐎡𐎹 [wryḥrm /Wahrām/], укр.

військовий бог, бог перемоги) та середньоперське / □□□□□□ □□□□□□ [‘hl’n / ‘‘hl’m /Wahrām/]), від авестійського □□□□□□□□□□ [vərəθrauna, укр. переможення опору, переможний) (MacKenzie, 1971). Аналогічно до ситуації із Сонцем, слово “بهرام” також є найменування календарного місяця. Зараз набуває актуальність найменування планет англійського або французького запозичення, латинського походження – مارس [mārs].

2. **Венера:** ситуація аналогічна з Марсом, ми маємо три широковживаних слова: زهرا, ناهيد, ونوس – з яких один арабізм, один іранізм і один галицизм. Назва زهرا походить з араб. الزُّهْرَة [az-zuhara], а ناهيد [nāhīd] – з середньоперського ’n’hyt’ [anāhīd], що в свою чергу походить з староперської 𐎠𐎡𐎣𐎤𐎥 [Anahita] – ім'я богині Анахіти, як і попереднє слова بهرام. Англіцизм – ونوس.
3. **Меркурій:** галліцизм – مرکوری, слово арабського походження عطارد [ʕuṭārid], تير [tīr] походить з середньоперського □□□□ [ḥty’], з староперської 𐎠𐎡𐎣𐎤𐎥 (t-i-g-r /tigra^h/, укр. різкий).
4. **Юпітер:** ця планета в перській мові має чимало синонімів, які вживаються навіть у астрології і астрономії. Спершу розглянемо трійчасту групу слів: арабізм المشتري від араб. المُشْتَرِي [al-muštarī], англіцизм – ژوپیتر. Найбільш вживане слово перського походження є هُرْمُز [hormoz], що походить від середньоперського слова □□□□□□ “Ормазд” і названа на честь головного зороастрійського бога Ормазда або Ахури Мазда (MacKenzie, 1971). Зустрічаються також і інші написання найменування: اورمزد [urmozd], ارمزد [ārmozd]. Інше найменування авестійського походження – це زاوش [zāvōš], що походить з авест. □□□□□ [dyaōš] і є прямим когнатом для грецької назви бога Зевса.
5. **Сатурн:** остання класична астрологічна планета Сатурн, як і попередні, має три основні назви: زحل від араб زُحَل [zuḥal], англіцизм – سترون. Суто перської назви для цієї планети немає,

зокрема з обраної нами лексики, адже слово کيوان [keyvan], хоч і розвинулось з середньоперської мови, але є запозиченням з аккадської мови 𒊠𒍪 [kaīamānu, kayamānu, kajamānu].

Таким чином ми в межах нашого дослідження оглянули детально найменування класичних семи планети астрології.

Для широти нашого дослідження було би недоречно не згадати і три інші планети Сонячної системи, які не входять у класичні сім планет, але які вже активно використовуються в сучасній астрологічній практиці: نپتون “Нептун”, پلوتون “Плутон”, اورانوس “Уран” – усі ці три назви є англіцизмами латинського походження.

В підсумку ми можемо сказати, що розглянули 26 лексем на позначення астрологічних планет. 23 лексеми – для семи класичних планет, і 3 – для новітніх планет. З кількості двадцяти трьох 8 лексем є перського походження, 5 лексем – англіцизми, 7 лексем – арабського, 2 лексеми – авестійського і 1 лексем – аккадського походження.

За сферою вжитку ситуація подібна до назв зодіаку: арабські найменування зустрічаються найчастіше, адже складають певну сталу терміносистему, однак використовуються і інші найменування непослідовно. Новаторством, вочевидь, є використання галліцизмів – зустрічається на даний момент рідко, а сфера вжитку є інтернет видання західного або молодіжного спрямувань.

3.2.3 Календар

Історія перського календаря сягає ще часів Ахеменидської імперії, адаптувавши під свої потреби єгипетський календар. Календар став офіційним для імперії, зокрема через вплив зороастрійських жерців, які використовували «новий» календар з метою визначення релігійних свят і дат. Не дивно, що первинно назви сонячного календаря були авестійською мовою, мовою тогочасної іранської релігії. Іранці не називали місяці суто перською мовою, але

запозичили назви з авестійської мови і, відповідно, адаптували під власну вимову.

Одним із ключових елементів іранської астрології є використання сонячного хіджри в якості календаря, який відрізняється від західного григоріанського календаря та має свої особливості. Хоч сонячний календар має ще давньоперське походження, сучасний вигляд їм отримав в результаті реформ під час правління Джалал аль-Дін Шаха з династії Каджарі наприкінці XIX століття. Він був офіційно прийнятий в 1925 році і замінив ісламський місячний календарь. Ця зміна була зроблена для того, щоб вирівняти Іран з сучасним світом та спростити адміністративне та цивільне планування. В Ірані назви місяців походять з авестійської мови, тоді як у Афганістані, де цей календар теж широко використовується (зокрема на півночі країни парсіванами), назвами слугують арабські найменування зодіаків.

В нашому дослідженні ми розглянемо іранський сонячний календар і адаптовані західні календарі, які теж використовуються у астрологічній практиці.

Місяці сонячного календаря (Heydari-Malayeri, 2004).

), із перськими назвами, що був збережений протягом ісламської ери, виглядають наступним чином:

1. Фарвардін (відповідає Овну, березень – квітень): 31 день;
2. Ордібегешт (відповідає Тельцю, квітень – травень): 31 день;
3. Хордад (відповідає Близнюкам травень – червень): 31 день;
4. Тір (відповідає Раку, червень – липень): 31 день;
5. Амордад (відповідає Леву, липень – серпень): 31 день;
6. Шагрівар (відповідає Діві, серпень – вересень): 31 день;
7. Мегр (відповідає Вагам, вересень – жовтень): 30 днів;
8. Абан (відповідає Скорпіону, жовтень – листопад): 30 днів;
9. Азар (відповідає Стрільцю, листопад – грудень): 30 днів;
10. Дей (відповідає Козерогу, грудень - січень): 30 днів;
11. Багман (відповідає Водолію, січень - лютий): 30 днів;

12. Есфанд (відповідає Рибам, лютий - березень): 29 днів у звичайні роки, 30 днів у високосні роки.

Слід зазначити, що ми подали українську транслітерацію назв місяців сонячного календаря. В наступних абзацах ми розглянемо більш детально кожен місяць.

Перший місяць сонячного календаря є *فَرَوَرْدِین* [farwardīn], пехл. frawardīn, назва якого походить від авестійського найменування авест. □□□□□□□□ [fravašī]. Українською мовою авестійська назва теж передається транслітерацією адже є релігійною і культурною реалією: фраваші – це добрий дух в зороастрійській і іранській релігії.

Другий місяць: *أردیبهشت* [ordībehešt] походить від пехл. Ardwhišt, що в свою чергу є авест. ašahe vahištahe – найкраща правда або найкраща істина. Слід зауважити, що в мові оригіналі – це є складним терміном, але в перській мові він трансформувалася у простий однослівний термін. Третій місяць *خرداد* [khordād] від авест. haurvatāt “цілісність, досконалість”. Четвертий місяць *تیر* [tīr] від авест. tištrya “найменування зороастрійського язата, певно пов'язана з зіркою Сіріус”; п'ятий місяць *مرداد* [mordād] від авест. amərətāt “безсмертність”; шостий місяць *شهریور* [shahrīvar] від авест. aməša spənta “Амеша Спента”; *مهر* [mehr] від авест. miθra “бог Мітра, договір”; *آبان* [ābān] від авест. āraṃ “вода”; *آذر* [āzar] від авест. āθrō “вогонь”; *دی* [dey] від авест. daθušō “Ахура Мазда”; *بهمن* [bahman] від авест. vanhəuš manahō “Добрий Дух”; *اسفند* [esfand] від авест. spəntayā āratōiš “гармонія”.

Наш короткий виклад походження назв місяців сонячного календаря з українським перекладом ілюструє, що чотири складних терміни авестійської мови трансформувалися в перській мові, ще навіть у середньоперський період, у прості терміни. Також ми добре прослідковуємо фонетичні закономірності, на кшталт: авест. -tātō > пехл. dād, авест. -ahe/yehe > пехл. ∅, дзвінчення авест. -θrō > пехл. dur, авест. p > пехл. b, авест. t > пехл. d, тощо.

В той час як в Ірані використовуються вищеописані назви місяців сонячного календаря, в сусідньому Афганістані, як вже було зазначено вище,

використовуються арабські найменування назв зодіаків. Назви зодіаків відповідають тому фактичному значенню, якому відповідає місяць. Тобто, якщо ми беремо до прикладу місяць فروردین “Фарвардін”, то в Афганістані він буде حمل “Овен”. Також слід відмітити, що назва місяця مهر “мегр, Мітра, договір” також має значення зірки Сонця. Таким чином, одним словом مهر іранці позначаються не тільки Сонце, але й місяць свого календаря. Вочевидь, що це обумовлено значною цінністю бога Мітри і солярного символізму в іранській релігії і культурі.

Крім сонячної хіджри, в астрологічній практиці широко використовується григоріанський календар, який представлений відразу двома варіантами: англійського і французького походження.

Французького: “січень” ژانویه، “лютий” فوریه، “березень” مارس، “آوریل” “квітень” مه، “травень” ژوئن، “червень” ژوئیه، “липень” اوت، “серпень” سپتامبر، “вересень” دسامبر “жовтень” اکتبر، “листопад” نوامبر، “грудень” دسامبر.

Англійського: “січень” جنیواری، “лютий” فیبریواری، “березень” مارچ، “آوریل” “квітень” می، “травень” جون، “червень” جولای، “липень” اگست، “серпень” سپتامبر، “вересень” دسامبر “жовтень” اکتبر، “листопад” نوامبر، “грудень” دسامبر.

Цікаво відмітити, що на письмі місяці вересень, жовтень, листопад і грудень пишуться однаково в незалежності від похідної мови: سپتامبر، اکتبر، دسامبر відповідно в обох традиціях написання.

В практиці астрології використовуються усі три вищеописаних календаря. Але традиційним і найбільш вживаним є, звісно, календар сонячної хіджри, так як він відповідає за часовим розрахунком зодіакальним сузір'ям, що показано на практиці афганського варіанту календаря. Також зараз під впливом західної культури починає вживатися григоріанський календар і він зустрічається найчастіше в західних перськомовних виданнях, в інтернеті, серед молоді. Щодо першоджерела для західного календаря офіційно беруть французьку мову, однак останнім часом все більшої популярної набуває саме передача з англійської мови, як мови міжнародного спілкування.

3.2.4 Терміни для опису планет і зірок

Лінгвістичний огляд термінів для опису планет і зірок в астрологічній та астрономічній термінології перської мови відображає багат шаровий та різнобічний характер виразності, який використовується для опису небесних явищ. Ці терміни відображають розташування планет та зірок, загальні назви, які використовуються для визначення зірок і планет в контексті астрології.

- Аспекти: до найменування аспектів входить п'ять найголовніших слів: конюнкція (ترکیب), опозиція (مقابله), трин (تثلیث), квадратура (تربیع), секстиль (تسدیس). Історично ми маємо в основному знову ж таки три традиції найменувань аспектів: арабську (подану вище в дужках, перську і західну). Зараз найчастіше все вживається західна традиція, репрезентована транслітерацією з англійської мови: کانجانکشن [kānjānkešn] “конюнкція”, اپوزیسیون [āpuzīsīōn] “опозиція”, تراین [terāyn] “трин”, اسکوائر [eskver] “квадратура”, سکستیل [sekstīl] “секстиль”.
- Аспекти впливу планет: до цієї когорти слів відносяться терміни, які позначають безпосередньо рухи планет в астрологічній таблиці і їхнє взаєморозташування і впливи на людини. Ситуація, аналогічна до аспектів: мікс різних традицій і навіть в межах однієї традиції різні назви. Наприклад, слово “асцендент” має класичне арабське найменування صعود, але також має два запозичення з англійської мови: اسندنت [āsendent] – транслітерація англійського слова латинського походження “ascendant”, і رایزینگ [rayzīng] – транслітерація англійського слова “raising”.
- Терміни для опису планет і зірок: до цієї категорії термінів відносяться складені терміни, тобто ті, які формуються з двох і більше слів. Наприклад: ستاره حاکم “правляча зірка”, حوزه تحقق “поле реалізації”, نشان زودیاک انعطاف “перемінний знак зодіаку”. В таких термінах зазвичай використовуються арабізми, але загалом немає

певної закономірності. В терміні نشان زودیاک انعطاف використано відразу три слова з трьох різних мов: نشان [nešān] “знак” – перське слово, زودیاک [zudīyāk] “зодіак” – англіцизм, انعطاف [ān’atāf] “перемінний” – арабізм.

- Загальні назви: до загальних назв можна віднести найменування астрологів і самої астрологічної практики: اخترشمار [ākhtaršomār] “астролог”, طالع [tālā’] “гороскоп”, عنصر وجود [‘ansar-e vujud] “елемент”. Ця категорія термінів і слів є багатою на синоніми і семантичне поле. Ми зустрічаємо чимало синонімів і слів, які перетинаються з іншими термінологічними системами.

Лінгвістичний огляд термінів, використовуваних для опису планет та зірок в астрологічній та астрономічній термінології перської мови, розкриває багатшаровий та різнобічний характер виразності, що використовується для небесних явищ. Аспекти, які визначають відносини між планетами та зірками, включають п’ять ключових слів, представлених через три основні традиції: арабську, перську і західну. Зокрема, англійські транслітерації, які використовуються в західній традиції, активно застосовуються в сучасній перській астрологічній термінології. Спостерігається мішанина традицій та різних назв для подібних понять.

Терміни для опису планет і зірок представлені складеними словами, де використовуються арабізми та інші мовні елементи, створюючи різноманітні комбінації. У цій категорії відсутня чітка закономірність, і терміни можуть походити з різних мовних джерел. Загальні назви астрологічних термінів теж вражають своєю різноманітністю та багатством семантичного поля. Синоніми та перетини з іншими термінологічними системами додають складності в сприйнятті цих понять. У цій динамічній термінологічній системі виявляється вплив різних культурних традицій та мовних впливів, створюючи унікальний лінгвістичний пейзаж для вираження астрологічних концепцій у перській мові.

3.3 Семантичний аналіз астрологічної термінології

Астрологічна лексика перської мови визначається як система термінів та виразів, пов'язаних із вивченням планетарних рухів, знаків зодіаку та інших аспектів астрономії, що використовуються для передбачення та аналізу впливу космічних об'єктів на людську долю та події. Ця лексика виступає важливим елементом культурно-мовного середовища, відображаючи давні та сучасні уявлення про космічний порядок та його взаємодію із життям.

В астрологічній лексиці перської мови відзначається різноманітність термінів, що включають у себе назви знаків зодіаку, місяців, планет, а також прикладні терміни для опису руху планет та загальні назви, пов'язані із сферою астрології. Вивчення цієї лексики дозволяє не лише розкрити особливості астрологічної традиції в перській культурі, але і прослідкувати її еволюцію на протязі різних історичних періодів.

Систематизація астрологічної лексики перської мови є важливим етапом у розумінні та аналізі цієї складної галузі лексикології. Терміни та вирази, пов'язані з астрологією, можна умовно поділити на кілька категорій з урахуванням їхнього функціонального призначення та семантичних особливостей.

1. Назви знаків зодіаку: визначають астрологічний розподіл небесного простору на 12 секторів. В нашому дослідженні було розглянуто три системи знаків зодіаку з найбільш вживаними синоніми. Наприклад: *خوشه* “Діва”, *ترازو* “Терези”, *اسکورپیو* “Скорпіон”;

2. Назви місяців: відображають назви календарних місяців, які безпосередньо пов'язані з назвами зодіаків. В нашому дослідженні було розглянуто дві календарні системи: сонячну і григоріанську. Друга – подана в двох традиціях передачі: у французькій і англійській. Наприклад: *خرداد* “Хордад”, *مارس* “березень”;

3. Назви планет: визначають небесні об'єкти, що використовуються в астрології для передбачення та аналізу. Включають як класичні планети

(наприклад, Марс, Венера), так і сучасні (наприклад, Уран, Нептун). Ми подавали класичні і сучасні назви планет, зокрема їхні синоніми. На кшталт: “Сатурн”, مشتری, “Юпітер”;

4. Терміни для опису руху планет і зірок: використовуються для точного визначення положення планет на астрономічному небесному просторі. Включають терміни, які описують ретроградний рух, кон'юнкції, опозиції та інші астрологічні явища. В сучасній перській астрологічній практиці зазвичай використовуються слова західного походження: “опозиція”, رتروگراد, “ретроградний”;

5. Загальні назви: використовуються для позначення загальних аспектів астрології, таких як гороскопи, аспекти, дослідження характеру та подій. Включають терміни з сфери астрології: “гороскоп”, زايجه, “домінантна ознака”, نشانه غالب, “мунданна астрологія”, طالع بينى دنيوى.

Під час аналізу астрологічної лексики було враховано не лише традиційні середньоперські тексти та класичні літературні твори, але й сучасні джерела, зокрема інтернет-ресурси та сучасні публікації. Це дозволило врахувати еволюцію термінології та нові підходи до астрології в сучасному світі.

Таким чином можна зауважити, що сучасна астрологічна практика в Ірані відрізняється від попередніх епох. Зокрема, ми можемо відмітити, що в сучасній практиці широко вживані слова західного походження, які передані зазвичай транслітерацією: “зодіак”, زودياک, “астрологія”, آسترولوژى, “транзит”, ترانزيت. Тоді як у більш традиційній астрологічній практиці часто можна зустріти або арабізми, або слова перського походження. Зокрема це стосується назв зодіаків, загальний термінів або ж термінів на позначення руху планет і зірок. Арабізм на позначення зодіаку منطقة البروج практично не зустрічається нині або арабізм جنبه “аспект”. Щодо назв зодіаків, то ситуація залишається наступною: ми маємо три системи: арабську, перську і англійську. В традиційній астрології використовується саме арабські терміни на позначення зодіаків, і зараз вони також широко зустрічаються і використовуються в астрономії, але в інтернет-видання ми неодноразово бачили використання англійських назв

зодаків, транслітерованих на перську мову. У обох випадках подається переклад на традиційні перські назви зодіаку.

Лінгвістичний аналіз астрологічної лексики сучасної перської мови відображає також вплив різних культур і мов. Зокрема, спостерігається використання англіцизмів, галліцизмів, а також арабізмів, залежно від контексту та аудиторії.

1. Англіцизми: використовуються, передусім, в інтернет-середовищі, де англійська мова визнається як основна для міжособистісного спілкування. Зокрема, в сучасній перській астрології, яка активно розвивається в інтернеті, ми зустрічаємо такі терміни: هوروسکوپ “гороскоп”, وپرگو “Діва”, نشان کاردینال “кардинальний знак”;

2. Галліцизми: в нашому дослідженні галліцизми представлені назвами григоріанського календаря. Приклад: ژانویه “січень”, فوریه “лютий”, مارس “березень”, آوریل “квітень”. Також є терміни латинського походження, які були транслітеровані відповідно до фонетичних правил французької мови: اپوزیسیون “опозиція”;

3. Арабізми: зустрічаються в традиційній астрології та виразах, які можуть мати коріння у класичних арабських текстах. Приклади: مریخ “Марс”, زهره “Венера”, انقلابین “Сонцестояння”.

4. Слова перського походження: зберігають свою актуальність в різних контекстах, але спостерігається їхня поступова заміна словами західного походження в інтернеті. Приклади: بره “Овен”, ماه “Місяць”, ستارهشناسی “астрологія, астрономія”.

5. Авестицизми: в нашому дослідженні представлені назвами традиційного іранського сонячного календаря і кількома словами з інших сфер: مهر “мегр, Сонце”, آذر “азар”.

У сучасній перській астрологічній лексиці можна визначити тенденцію до інтеграції термінів з різних мов та культур, що відбиває глобалізаційні та технологічні трансформації. Переходи від традиційних термінів до англійських або інших західних еквівалентів відображають вплив сучасних комунікаційних

засобів та глобальних мереж. Однак залишається також різноманітність та багатство вживання термінів з різних культурних та мовних традицій, що створює унікальний контекст для сприйняття астрології в сучасному перському суспільстві.

Висновки до Розділу 3

Вивчення астрологічної лексики перської мови, зокрема систем назв зодіаків, календарів і термінів, пов'язаних із планетами, виявило цікаві особливості та еволюційні зміни в лексичних утвореннях. У цьому науковому дослідженні простежено використання термінів із західної, арабської та перської традицій, вказуючи на зростання популярності західних термінів у порівнянні із традиційними арабськими виразами.

Західні терміни, особливо англійські, демонструють зростання їх вживання в астрологічному контексті у перській мові. Це може бути пов'язано із глобалізацією та впливом західних культур на мовні практики. Схоже, що англіцизми набули популярності в астрологічній лексиці, можливо, через їхню чіткість і конкретність, що полегшує розуміння інформації, зокрема відкриває більш широкий доступ до світового астрологічного надбання.

Структурний та семантичний аналіз показав, що системи назв зодіаків та терміни, пов'язані із планетами, мають відмінності в кожній з розглянутих мов. Наприклад, французькі та англійські варіанти григоріанського календаря можуть впливати на вибір термінів у відповідних контекстах.

У висновку можна сказати, що в Ірані існують різні календарні традиції, які використовуються для різних потреб. Сонячний календар є офіційним і традиційним для Ірану і широко використовується у побуті, в той час як ісламський місячний календар використовується для релігійних свят і подій – останній календар не був об'єктом нашого дослідження, адже його сфера обмежена виключно релігією Іслам і не застосовується у астрологічній практиці. Крім того, в сучасному Ірані спостерігається тенденція до

використання англійських назв місяців, особливо в неофіційних або щоденних ситуаціях, що свідчить про вплив глобалізації та використання англійської мови в інтернаціональних контекстах. Не дивлячись на те, що вже існує на офіційних засадах григоріанських календар, транслітерованих з французької мови.

Добавляючи до вищесказаного, включення латинізованих назв зодіакальних знаків у сучасні перські гороскопи відзначає вплив західної культури на перське суспільство. Цей процес є визначною реакцією на глобалізацію та прагнення вирівняти перську астрологію зі світовими стандартами західної традиції. Використання латинізованих назв зодіаку, таких як Aries (اريس), Taurus (تارس), Leo (أسد), та Libra (ليبرا), зводить культурні межі, роблячи перську астрологію доступнішою для різноманітної аудиторії.

Цей культурне злиття вказує на нестабільність культурних традицій та їх еволюцію в умовах світового спілкування. Використання латинізованих назв в перських гороскопах є не лише рефлексією культурного обміну, але й стратегічним кроком у модернізації традиційних практик. Зокрема ми можемо відмітити, що використання арабізованих назв зодіаку в повсякденній практиці астрології менш виражене, хоча досі залишається вагомим у сфері астрономії.

Це дослідження розкриває глибину взаємозв'язків між мовою, культурою та науковими дисциплінами. Перехід від традиційних арабських термінів до західних може бути індикатором культурного змішування та модернізації в астрологічній термінології перської мови. Процес деарабізації перської мови був розпочатий ще за часів монархії Пехлеві і продовжується донині. Арабська мова витісняється у сферу релігії, тоді як інші сфери, навіть сфери релігійних практик, до яких астрологія теж відноситься, поступово переходить на терміни перського походження або на запозичені терміни з західних мов, зокрема з англійської.

Однак, слід враховувати, що такі зміни можуть впливати на розуміння інформації, особливо для тих, хто знає тільки традиційні терміни. Також це відкриває можливість подальшого дослідження впливу глобалізації на мовні та культурні аспекти наукових термінів. У майбутньому може виникнути потреба у

вивченні ефективних стратегій для збереження традиційної термінології, забезпечуючи одночасно розуміння сучасних наукових концепцій.

РОЗДІЛ 4. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АСТРОЛОГІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ СУЧАСНОЇ ПЕРСЬКОЇ МОВИ

4.1 Функціонування астрологічної термінології в сучасній перській мові

Астрологічна термінологія в перській мові має величезний історичний шлях, який охоплює весь період існування мови. Від самого витoku перської традиції, астрологія стала невід'ємною частиною культури, впливаючи на мовну систему та термінологію. З глибокою історією, вона розвивалася паралельно з культурними та науковими трансформаціями перського суспільства.

Із завоюванням арабами в VIII столітті, арабська астрологічна традиція внесла свій вклад у термінологію перської мови. Проте, з XX століття розвиток арабської астрології в Персії значно сповільнився. За останні десятиліття спостерігається стрімкий розвиток західної астрології в перській термінології. Терміни, такі як "асцендент", "опозиція", та "ретроградність", набувають популярності та активно використовуються в астрологічних практиках.

Сучасна перська астрологічна термінологія стає синтезом трьох великих традицій. Зараз астрологи поєднують у собі терміни із різних традицій, щоб розширювати свої знання та покращувати аналітичні навички.

Астрологічна термінологія в перській мові є важливим елементом культурного та мовного спадку. Її розвиток відбиває історичні події, культурні взаємодії та сучасні тенденції, створюючи унікальний лінгвістичний пейзаж для астрологічного вивчення та практики в Персії.

Астрологічна термінологія в сучасній перській мові знаходить своє місце в різноманітних контекстах, від індивідуальних консультацій до культурних обговорень. Зокрема, вона використовується:

1. *Астрологічні консультації*: астрологи використовують терміни, такі як "زایجه", "اسدنت", та "جدول زمان" для аналізу натальних карт та подання рекомендацій клієнтам щодо їхнього життя.

2. *Media та інтернет*: зараз астрологічна термінологія активно використовується в соціальних мережах, астрологічних веб-сайтах, блогах та подкастах для розбору подій, прогнозів та освітніх матеріалів.

3. *Література та Мистецтво*: Астрологічні терміни часто зустрічаються в літературі та мистецтві, де вони можуть слугувати як символи чи метафори.

Функціональні Аспекти:

1. *Психологічний Аналіз*: визначення особистісних характеристик, талантів і слабкостей через астрологічний аналіз.

2. *Прогнозування подій*: використовується для передбачення важливих подій та персонального розвитку в житті особи.

3. *Соціальний аспект*: деякі масові медіа включають гороскопи в свої публікації, що може впливати на сприйняття та вибір читачів.

4. *Сучасні технології*: поява астрологічних додатків, де користувачі можуть отримувати персоналізовані гороскопи та астрологічні поради.

Астрологічна термінологія в сучасній перській мові функціонує як важливий інструмент для розуміння, передбачення та обговорення подій в житті індивідуумів та суспільства в цілому. Вона пережила багато етапів розвитку та адаптації, віддзеркалюючи культурні, історичні та соціальні трансформації в іранському контексті.

Ми пропонуємо поглянути на типовий виклад гороскопу перською мовою:

فال روزانه دقیق متولدین اردیبهشت

امروز صبح وقتی ساعت بالای سرتان زنگ می خورد باورتان نمی شود که صبح شده و باید از خواب شیرینی که داشتید می دیدید بیدار شوید. دلتان می خواهد دوباره چشمانتان را بسته و به عالم خیال و رویا فرو بروید. باور کنید این کار در نهایت تلخ ترین خاطرات گذشته را به یادتان خواهد آورد، پس با رضایت کامل چشمانتان را باز کرده و روزتان را شروع کنید. امروز حتی دوستانه ترین کمک هایی هم که به شما می شوند به نظرتان نشان دهنده ضعف و وابستگی شما خواهند بود و به همین دلیل هم دلتان نمی خواهد که حتی نزدیک ترین دوستانتان هم به شما کمکی نکنند. در یک جمع شخصی حرفی می زند که روی شما تاثیر مهمی می گذارد. تلاش هایتان بالاخره نتیجه خواهد داد. یادتان باشد همیشه چرخ دنیا روی یک چرخ نمی چرخد، ممکن است روزی فقیر و روزی دیگر ممول باشید. فراموش نکنید هرچیزی را بخواهید می

توانید با تلاش به دست آورید.

متولد : طفل شیرخوار طبیعت, سمل : گاو نر, شعار : همه چیز مال من است, ستاره حاکم : ونوس (زهره) عنصر وجود : خاکشخصیت : ثابت, فلز وجود : مس, سنگ خوش یمن : یاقوت کبود, رنگ محبوب : آبی آسمانی, صورتی, بنفش, عدد خوش یمن : ۶ گل محبوب : رز صورتی, روز مبارک : جمعه.

Проаналізувався форму і стиль викладу щомісячного гороскопу, ми можемо відмітити публіцистичний і навіть розмовний стиль мовлення (зокрема, через часте вживання енклітик). Лексика не є структурованою, тобто довільно і не систематично використовуються лексеми з різних терміносистем і пластів лексики.

Загалом слід відмітити в контексті нашої роботи, що астрологічна перська лексика не має сталої терміносистеми, тому в текстах астрологічного характеру можуть використовуватися, як арабізми високого стилю, так і транслітерації з англійської мови.

4.2 Теорія і практика перекладу астрологічної лексики

Проаналізуємо з вами уривок з іранського астрологічного інтернет-видання уривок:

اساس ستاره شناسی غربی بر موقعیت قرار گیری سیارات در آسمان از دیدگاه ناظر زمینی نیست بلکه بر اساس موقعیت خورشید نسبت به زمین است که فصلها را ایجاد می کند و این موقعیت همیشه ثابت است. زاویه یی که خورشید نسبت به خط استوا و مدار راس سرطان و راس جدی میسازد مشخص کننده شروع نشان های زودیاک است. در 21 مارس با استوا صفر درجه میشود که آغاز فصل بهار (قوچ) است، وقتی در 21 ژوئن در نیمکره شمالی اشعه خورشید بصورت کاملا عمودی به راس سرطان (زودیاک خرچنگ) می رسد شروع تیرماه یا خرچنگ است، بعد دوباره با استوا در 22-23 سپتامبر صفر درجه میشود که شروع لیبرا است، در 21 دسامبر با زاویه 90 درجه به مدار راس جدی یا کپریکورن در 23.5 درجه مدار عرض جغرافیای نیمکره جنوبی زمین میرسد که شروع زمستان یا دی ماه و همان کپریکورن است و به همین ترتیب این مسیر تکرار میشود و فصلها به وجود می آیند. مدار راس سرطان (خرچنگ) و راس جدی (کپریکورن) و همینطور استوا همیشه ثابت اند و وضعیت خورشید و زمین هم همیشه به همین منوال است و موقعیت نشان ها را مشخص می کنند، بنابراین موقعیت نشان های زودیاک در طی سال ها تغییر نمیکنند.

Найперше, що ми відмітимо це активне вживання англіцизмів, поданих в дужках біля класичних арабських термінів, або просто в тексті: راس جدی یا. کپریکورن. Також вживають паралельні перські назви зодіаків до класичних арабських: راس سرطان (خرچنگ) و. Календар використовується григоріанських у французькому стилі, тобто використані галліцизми на позначення місяців: در 21 مارس.

Також ми можемо проаналізувати, як зазвичай в іранських виданнях оформляють гороскоп:

متولد : نوزاد طبیعت, سمبل : قوچ, شعار : من هستم, ستاره حاکم : مارس (مريخ), عنصر وجود : آتش, شخصیت : کاردینال, فلز وجود : آهن, سنگ خوش یمن : الماس, یاقوت, رنگ محبوب : قرمز, صورتی روشن, عدد خوش یمن : ۹, گل محبوب : رز سرخ, روز مبارک : سه شنبه.

Тобто ми бачимо, що в назві планети подається два відповідника: арабізм і англіцизм.

В сучасній астрологічній практиці не існує єдиного фіксованого стандарту, якому відповідає би терміносистема. Ми зустрічаємося з синонімічним розмаїттям, яке в залежності від суміжних умов надає перевагу тому або іншому терміну.

Можемо також навести відповідний текст, де перевага буде надавати саме арабізмам:

ستاره بين دایره البروج را تقسیم شده به دوازده بخش یا برج مساوی تصور می کند که هر یک سی درجه است. هر برج خانه سیاره ای است؛ و هر یک به اجزاء گوناگون (عاشرات، غایات و مانند آنها) تقسیم شده است که هر یک از آنها را نیز سیاره ای خداوند است. درجات شرف سیارات در نقاط مختلف در سراسر منطقه البروج پراکنده است (متضاد آن درجات هبوط آنهاست). وانگهی هر برجی با بخشی از بدن انسانی، حمل با سر و حوت با پا، متناظر است. چهار عنصر، همتای خود را مثلثه (۲۴) های منطقه البروج می یابند و زوج متضادهای فیثاغورسی متعدد (نر- ماده، روزانه- شبانه، گرم- سرد و مانند آنها) به زوجهای متوالی برجها نسبت داده می شوند. سرانجام جواهر بسیار متنوع در عالم تحت القمری و صفات خصلت انسانی به نحو نسبتاً دلخواهی به هر یک از برجها مرتبط می شود.

Знаки зодіаку, екліптика, загальні терміни подані арабською мовою, хоча для більшості з них є перські або запозичені відповідники. Такий виклад астрологічних даних зазвичай характерний традиційній і “офіційній” астрології.

Під офіційністю мається на увазі претензійність і стара школа, коли є прагнення витримати високий стиль письма. В західних і молодіжних ресурсах такий стиль головно відсутній.

В перських гороскопах присутній ще один цікавий елемент, який може здатися для західної людини неочевидним або незрозумілим:

فال روزانه ایران حافظ در خصوص روابط عاطفی و احساسی برای متولدین آذر ماه می گوید :
 خبرهای تازه ای می رسد که بسیار خوشحال و مسرور خواهی شد. کسی تو را کمک می کند که اصلا انتظارش را نداشتی. اینها همه نویدبخش يك دوران تازه در زندگی توست که باید قدر آن را بدانی. در خصوص توصیه های اجتماعی امروز نوشته شده است : ممکن است تنهایی برای تو وحشتناک و دلهره آور باشد اما در عین حال تنهایی بهترین زمان برای تامل و اندیشیدن است. گاهی اوقات همین موقعیت به تو آرامش و نشاط باورنکردنی ای ارزانی کند. پس امتحان کن.

В іранських гороскопах можна відмітити таку особливість, що не називаються знаки зодіаку, до котрого звернене передбачення, а називаються назви місяців сонячного календаря. Спершу, це може спантеличити перекладача, але слід пам'ятати, що місяці сонячного календаря повністю відповідають часовим межам зодіакальним сузір'ям, тобто в вищеописаному тексті фраза «متولدین آذر «народжені в місяць азар» еквівалентна за змістом і сенсом слову «Стрільці (тобто ті, які народжені під знаком Стрільця)».

Перекладацькі трансформації базуються на ідеї, що переклад – це не просто заміна слів однієї мови іншими, а складний процес, який включає різноманітні трансформації і перетворення тексту з однієї мови в іншу. Це припускає, що переклад використовує різні стратегії та техніки для вирішення різноманітних завдань, пов'язаних із перекладом. Однією з ключових ідей теорії перекладацьких трансформацій є те, що мови взаємодіють із собою не тільки на рівні лексики, але й на рівні граматики, структури тексту, стилістики та інших аспектів. Перекладачі взаємодіють із цими елементами, застосовуючи різноманітні стратегії, такі як транспозиція, вставка, вилучення, заміна, переформулювання та інші, для досягнення еквівалентності між вихідним і цільовим текстами. Крім того, теорія перекладацьких трансформацій враховує контекст і призначення перекладу. Одна й та ж фраза може мати різні переклади

в залежності від ситуації, в якій вона використовується. Перекладачі враховують мовний рівень, структуру тексту, особливості аудиторії та інші фактори для досягнення ефективного та адекватного перекладу.

В нашому дослідженні ми ставимо за мету також визначити, як проводити переклад перської астрологічної лексики на українську мову, враховуючи стилістику, структуру тощо.

Найперше, слід наголосити, що в астрологічній лексиці, яку ми описували в нашому дослідженні, існує низка реалій, які не перекладаються напряму на українську мову. Зокрема, до цього відносяться назви місяців сонячного календаря, наприклад: مرداد “мордад”, بهمن “багман”, اردیبهشت “ордібегешт”. Аналогічно, в контексті передачі саме афганських назв місяців сонячного календаря або в цілеспрямованому порівняльному описі зодіакальних традиційних назв персів ми застосовуємо метод транслітерації і транскрипції: قوس “кавс”, سرطان “саратан”, گاو “гав”.

Щодо практичної транскрипції, то ми використовуємо традиційну в українській практиці транскрипцію і транслітерацію, викладену в Максимовим О.Й. (2007) у *“Вступі до фонетики сучасної літературної перської мови. Матеріали до практичного курсу”*. Однак, в нашому дослідженні ми дозволили передавати літеру “و” через українську літеру “г”.

Зрештою ми можемо відмітити, що переклад астрологічної термінології перської мови не складає труднощів на українську мову, тоді як переклад з української мови на перську – є питанням теорії і практики перекладу.

Перекладач в нашому випадку буде зіштовхуватися з такими явищами, як кілька варіантів назв зодіаку, календаря, синонімія самих астрологічних термінів на позначення і опис руху, положення планет і зірок. Наприклад, якщо ми беремо до уваги, що ми перекладаємо астрологічний трактат або роботу до ХХ століття на перську мову, то перекладач безумовно має послуговуватися арабізованими назвами зодіаку, тоді як у випадку з перекладом гороскопу – перськими назвами. Також слід брати до уваги цільову аудиторію: іранці, які складаються з мігрантів в Західних країнах, будуть надавати перевагу або

транслітерації з англійської мови або суто перським назвам. Аналогічна ситуація складається і з іншими термінами – все це є наслідком відсутності сталої астрологічної терміносистеми, адже більшість лексем є термінами з інших систем. Таким чином астрологічна лексика функціонує на стику різних терміносистем.

Висновки до Розділу 4

У висновку можна зазначити, що астрологічна термінологія в сучасній перській мові є важливим аспектом культурного та мовного спадку. Її історія пройшла великий етап розвитку та адаптації, взаємодіючи з різними культурними та історичними трансформаціями в іранському контексті. Важливо відзначити, що сучасна перська астрологічна термінологія є результатом синтезу різних традицій, включаючи перську, арабську та західну астрологію.

Зокрема, після завоювання арабами у VIII столітті астрологічна термінологія перейняла вплив арабської традиції, але з часом спостерігається стрімкий розвиток західної астрології в сучасній перській термінології. Ця термінологія також активно використовується в різних контекстах, від астрологічних консультацій до медіа, літератури та мистецтва.

Зазначається, що сучасна астрологічна термінологія в перській мові функціонує як важливий інструмент для розуміння, передбачення та обговорення подій в житті індивідуумів та суспільства в цілому. Це свідчить про те, що астрологія не лише залишається частиною культурного спадку, але і активно використовується у сучасному іранському суспільстві як духовна спадщина народу.

Вищеподані уривки надають важливі відомості щодо особливостей лексичного та стилістичного аспектів астрологічної термінології в перській мові. Зазначено, що в астрологічному контексті спостерігається активне використання англіцизмів, що свідчить про вплив глобальних тенденцій та взаємодію мовних систем.

Важливим аспектом є також використання паралельних перських назв зодіакальних знаків поряд з класичними арабськими термінами, що вказує на багатшаровість та культурну різноманітність. Крім того, зазначено вплив французької стилістики у вказанні місяців григоріанського календаря, що є ще однією ілюстрацією культурних взаємодій.

Аналіз гороскопа підкреслює різноманіття та подвійність підходу до назв планет, де використовуються як арабізми, так і англіцизми, можливо, з метою забезпечення розуміння аудиторії з різних культурних та мовних контекстів.

У висновку можна відзначити, що астрологічна термінологія в перській мові виявляється динамічною та адаптивною, відображаючи вплив глобальних трендів, культурних взаємодій та історичних змін у сприйнятті астрології. Перекладачі, що працюють з астрологічним текстом, повинні враховувати цю різноманітність та культурні аспекти для точного та адекватного відтворення сенсів інформації.

ВИСНОВКИ

У процесі виконання кваліфікаційної роботи магістра ми з'ясували, що астрологічна термінологія не існує як окрема термінологічна система, а є сукупністю термінів і лексем з інших терміносистем і сфер вжитку. Адже термінологічна система – це сукупність вузькоспеціалізованих термінів, що утворюється залежно від формування теорії конкретної науки чи сфери. Термінологічна система має такі основні ознаки: логічний і системний взаємозв'язок між елементами цієї системи; можливість пояснювати, а також давати загальне уявлення про ту чи ту сферу чи галузь. Астрологічна термінологія, як сукупність запропонованими нами лексем, не відповідає цим вимогам. Щоправда, назви зодіаку складають певну терміносистему, але досі не є чітко розмежовані, передусім, семантично від інших сфер вжитку – що створює полісемантичність, яка суперечить принципам терміносистеми, як такої.

Важливим висновком є розуміння відмінностей між термінологією та лексикологією, які обидві грають ключову роль у вивченні мови, але зосереджуються на різних об'єктах та методологіях. Термінологія вивчає спеціалізовані терміни, тоді як лексикологія досліджує словниковий склад загальної мови.

У висновку нашої наукової роботи можна визначити, що дослідження астрологічної лексики сприяє глибокому розумінню мовних та культурних аспектів цієї специфічної галузі.

Наше дослідження астрологічної лексики виходить за межі простого переліку термінів, охоплюючи фразеологію, семантику, етимологію, лексикографію. Цей комплексний підхід дозволяє нам розкрити багатогранний світ астрологічної мови та її взаємодію з культурним контекстом. Таким чином, ми можемо сказати, що астрологічна термінологія є поняттям дуже неконкретизованим на сьогоднішній день і, вірогідно, в майбутньому так і залишиться в силу того, що переважна більшість лексем астрологічної практики вже складають собою іншу термінологічну систему. Ми працюємо буквально на

межі різних терміносистем і в перетині них.

У ході нашого дослідження ми провели аналіз 198 астрологічних лексем сучасної перської мови, використовуючи описовий метод для визначення їх походження, складу, функціонування та семантики.

За результатами дослідження ми встановили, що не існує єдиної астрологічної терміносистеми, що вказує на розмаїття та розбіжності в трактуванні астрологічних понять.

Головна проблематика астрологічної термінології загалом полягає в тому, що переважна більшість термінів вже є термінами інших терміносистем. Таким чином, астрологічний словник є збіркою термінів з різних термінологічних систем, об'єднаних, щоправда, спільною метою – астрологічною практикою.

Ми можемо виділити наступні терміносистеми, які існують в межах астрологічного лексикону:

- Назви зодіаків: خرچنگ “Рак”, خوشه “Діва” тощо. Ми розкрили, що в перській мові існує цілих три системи на позначення знаків зодіаків: перського, арабського і англійського походження. Кожна з систем різниться сферою вживання і метою. Арабська система назв зодіаків досі активно вживається в перській науці астрономії.
- Назви календарних місяців: астрологія нерозривно пов'язана з календарним циклом. Ми розглянули в нашому дослідженні назви місяців сонячної хіджри, григоріанського календаря. Останній – представлений двома традиціями транслітерації з західних мов: французької і англійської. Також ми дійшли у практичному огляді до висновку, що назви місяців сонячного календаря можуть семантично заміщувати назви зодіаків.
- Планети і зірки: в межах нашого дослідження ми розглянули назви класичних семи астрологічних планет і назви сучасних планет, відкритих астрономією.
- Терміни на позначення руху і позиції планет і зірок: ми зробили оглядове і описове дослідження для поданих термінів з області

астрології. Дійсно, низка термінів є специфічними для астрологічної практики, як-то: نمودار تولد “натальна карта”, هوروسکوپ “гороскоп” – але більшість термінів, однак, є спільним і для інших дисциплін, зокрема для астрономії.

В нашому дослідженні ми ставили за мету описати історичний розвиток астрологічної термінології, або радше лексики перської мови. Ми можемо навести таку періодизацію:

- Зороастрійський період: це період формування астрологічної лексики перської мови до періоду арабського завоювання Ірану, тобто до VII ст. н. е. В цей період основним мовним джерелом для астрологічної лексики є тогочасна перська мова і авестійська мова.
- Постарабський період: період, який характеризується домінуванням арабської мови у всіх сферах вжитку, крім розмовної. В цей період в перську мову потрапляє чимало арабських запозичень.
- XX і XXI століття: в посткаджарський період Ірану і донині перська мова перебуває під впливом також західних мов, зокрема французької і англійської мов. Через посередництво цих мов в перську мову потрапляють слова латинського походження, як-то назви зодіаків чи планет.

Докладно обговоривши історію перської астрологічної лексики, ми звернули увагу на вплив різних історичних етапів та культурних контактів на формування та еволюцію термінології. Виявлені нами особливості та відмінності свідчать про широкий спектр варіацій у сприйнятті астрологічних концепцій в перській мові.

Наша робота розширює розуміння лінгвістичних аспектів астрологічної лексики та надає важливі висновки для подальших досліджень у цій галузі. Дослідження астрологічної лексики є актуальним напрямком, оскільки воно відкриває можливості для розуміння взаємозв'язку мови, культури та науки. Наші результати можуть бути використані для подальшого вивчення впливу астрологічних концепцій на культурний контекст та розвиток мови.

АНОТАЦІЯ

این تحقیق زبان‌شناسانه به تکامل اصطلاحات فلکی فارسی می‌پردازد و 194 لغت منتخب را از قرن هفتم تا قرن بیست و یکم مورد بررسی قرار می‌دهد. بر خلاف انتظار یک اصطلاح متمایز و یکپارچه، تجزیه و تحلیل ما یک واژه‌نامه پیچیده را نشان می‌دهد که از اصطلاحات متنوعی از انضمام‌های زبانی مختلف تشکیل شده است. این واژه‌نامه عناصری از نام‌های زودیاک، ماه‌های تقویم، اصطلاحات سیاره‌ای و موارد دیگر را شامل می‌شود. تأثیر زبان‌های عربی، فرانسوی، انگلیسی و زبان اوستایی آشکار است که باعث شکل‌گیری پایه اصلی فارسی می‌شود.

ما به یک رویکرد توصیفی متقن برای تحلیل نظام‌مند واژه‌های منتخب پرداخته‌ایم. تمرکز بر درک تاریخی و ترکیب زبانی اصطلاحات فلکی در سیاق فارسی است. با پیگیری تکامل واژگان از دوران اسلامی اولیه تا دوران معاصر، هدف ما روشن کردن تعامل پیچیده عوامل زبانی است.

تجزیه و تحلیل بیان می‌کند که برای افسس فلکی فارسی اصطلاح یکپارچه و استاندارد وجود ندارد.

به جای آن، ما یک واژه‌نامه پویا را مشاهده می‌کنیم که اصطلاحات را از سنت‌های زبانی مختلف جذب می‌کند. درج شدن اصطلاحات مرتبط با زودیاک‌ها، ماه‌های تقویم، سیاره‌ها و موجودات سماوی دیگر نشان‌دهنده یک تبادل فرهنگی غنی در طول قرون است.

زبان‌های عربی، فرانسوی، انگلیسی و اوستایی به عنوان سهم‌دهندگان مهم در واژه‌نامه فلکی فارسی ظاهر می‌شوند. این مطالعه برجسته‌سازی تلاقی‌های تاریخی و فرهنگی را که زبان افسس را شکل داده‌اند، به تصویر می‌کشد. اقتباس‌های زبانی نشان‌دهنده همگرایی فرهنگی و تبدالی هستند که توسعه اصطلاحات فلکی در زبان فارسی را مشخص می‌کنند.

با بررسی واژه‌نامه در طول یک طیف تاریخی گسترده، از قرن هفتم تا قرن بیست و یکم، ما تکامل واژگان را پیگیری می‌کنیم و دوره‌های کلیدی انطباق زبانی را شناسایی می‌کنیم. یافته‌ها نوری به نحوه تکامل اصطلاحات فلکی در طول زمان می‌اندازند و نشان‌دهنده دینامیک زبان است، که تحت تأثیر سنت‌های زبانی و دوران تاریخی مختلف قرار گرفته است.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Кочерган М. П. (2001). Вступ до мовознавства. Альма-матер. с. 189-192.
- Albumasar (IX ст.). Kitāb al-madkhal al-kabīr.
- Baldinger, K. (1980). "Semantic theory". Oxford: Blackwell.
- Bloomfield, Leonard (1933). Language. New York: Henry Holt.
- Cabré M. Theresa (1992). La Terminologia. La teoria, els mètodes, les aplicacions. Barcelona, Emúries. 5 с.
- Cabré M. Teresa (2000). Elements for a theory of Terminology. Terminology. John Benjamins Publishing Company. Том 6, 35 –57 с.
- Cabré M. Teresa (2003). Theories of terminology: Their description, prescription and explanation. John Benjamins Publishing Company.
- Cowie, A.P. (1998). Phraseology: Theory, Analysis, and Applications. Oxford: Oxford University Press.
- de Saussure, Ferdinand (1916). Cours de linguistique générale. Paris: Payot.
- Eftekhar, S. H., Zafaranlou Kambuziya, A. K., Aghagolzade, F., Golfam, A. (2014). Phonological Adaptation of Arabic Loan Words in Persian: Consonants. *International Journal of Humanities and Social Science*.
- Felber, Helmut, Krommer-Benz, Magdalena, Manu, Adrian, Wüster, Eugen (1979). International bibliography of standardized vocabularies. Austria.
- Felber, H. (1984). "Terminology manual". Paris: Unesco and Infoterm.
- Felber, H., Budin, G. (1989). Terminologie in Theorie und Praxis. Gunter Narr Verlag, Tübingen.
- Gignoux, Ph. (1972). Glossaire des Inscriptions Pehlevies et Parthes (Corpus Inscriptionum Iranicarum. London: Lund Humphries. с. 21b
- Halliday, M. A. K. (2007). Lexicology : a short introduction. Colin Yallop. London: Continuum. с. 12–13.
- Henning W. B. (1942). An Astronomical Chapter of the Bundahishn. JRAS. с. 48-228.
- Heydari-Malayeri, M. (2004). *A concise review of the Iranian calendar*. Paris Observatory.

Ladefoged P. (2001). *Vowels and consonants: An introduction to the sounds of languages*. Oxford: Blackwells.

MacKenzie D. N. (1964). *Zoroastrian Astrology in the Bundahišn*. BSOAS.

MacKenzie, D. N. (1971). *A concise Pahlavi dictionary*, London, New York, Toronto: Oxford University Press.

Malkiel Y (1993). *Etymology*. Cambridge: Cambridge University Press.

Nallino C. A. (1944). *Astrologia e astronomia presso i Musulmani*. Rome. c. 1-41.

Ottenheimer, H. J. (2006). *The Anthropology of Language*. Belmont, CA: Thomson Wadsworth.

Ogden, C.K., Richards, I.A. (1994). "The meaning of meaning. A Study of the influence of language upon thought and of the science of symbolism". Routledge/Thoemmes Press.

Pingree David (1963). *Astronomy and Astrology in India and Iran*. The University of Chicago Press. c. 229-246.

Packeiser Kirsten (2009). *The General Theory of Terminology: A Literature Review and a Critical discussion*. Copenhagen Business School. c. 37.

Trojar M. (2017). *Wüster's View of Terminology*. Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Ljubljana. c. 73.

Vullers, Johann August (1855). *Lexicon Persico-Latinum etymologicum*. Bonn.

Walker A. (1948). "An Account of the Word 'Semantics'". *WORD*. c. 78–97.

Wüster E. (1985). *Einführung in die allgemeine Terminologielehre und terminologische Lexikographie*. Fachsprachliches Zentrum Handelshochschule Kopenhagen.

Wüster E. (1931). *Internationale Sprachnormung in der Technik, besonders in der Elektrotechnik*. VDI, Berlin.

Wüster E. (1974). *The Road to Infoterm*. Pullach bei München: Verlag Dokumentation.

URL: <https://glossary.sil.org/term/lexeme>.

ДОДАТОК А

УКРАЇНСЬКО-ПЕРСЬКИЙ СЛОВНИК АСТРОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ

№	Українська	Перська
1	Овен	بره حمل قوچ اریس
2	Телець	گاو ثور تارس گوساله گاو گردون
3	Близнюки	دوپیکر جوزا دوقلو جمینای
4	Рак	خرچنگ سرطان کنسر
5	Лев	شیر أسد لئو
6	Діва	خوشه سنبله ویرگو
7	Терези	ترازو

		میزان لیبرا
8	Скорпіон	کژدم عقرب اسکورپیو
9	Стрілець	کمان قوس کماندار سحیتر یوس تیر انداز رامی قنطروس
10	Козеріг	بزغاله جدی بز کپریکورن
11	Водолій	دل دلو آکواریوس
12	Риби	ماهی حوت پایسبز
13	Фарвардін	فروردین
14	Ордібегешт	اردیبهشت
15	Хордад	خرداد

16	Тір	تیر
17	Мордад	مرداد
18	Шагрівар	شهریور
19	Меґр	مهر
20	Обан	آبان
21	Озар	آذر
22	Дей	دی
23	Багман	بهمن
24	Есфанд	اسفند
25	Планета	سیاره
26	Зірка	ستاره
27	Місяць	ماه قمر
28	Сонце	خورشید شمس آفتاب مهر
29	Марс	مریخ بهرام مارس
30	Венера	زهرا ناهید ونوس

31	Меркурій	تیر عُطارد مرکوری
32	Юпітер	ارمزد مشتري هُرْمَز اورمزد زاوش ژوپيتر
33	Нептун	نپتون
34	Сатурн	زحل کيوان سترن
35	Плутон	پلوتون
36	Уран	اورانوس
37	Сім астрологічних планет	سبعه سیاره
38	Знак зодіаку	برج فلکی نشان زودیاک
39	Перемінний знак зодіаку	نشان زودیاک انعطاف نشان متغیر
40	Фіксований знак зодіаку	نشان فیکس نشان تغییر ناپذیر نشان ثابت
41	Кардинальний знак	نشان کاردینال نشان رهبر

42	Висхідний знак	نشان بالارونده
43	Сузір'я	صورت فلکی
44	Зодіак	منطقة البروج فلک البروج زودیاک گردآسمان
45	Найяскравіша зірка	روشنترین ستاره
46	Правляча зірка	ستاره حاکم
47	Гороскоп	طالع زایجه زیچ هوروسکوپ
48	Віщування	طالع بینی
49	Сприятливий камінь	سنگ خوش یمن
50	Щасливий номер	عدد خوش یمن
51	Метал	فلز وجود
52	Елемент	عنصر وجود
53	Натальна карта	چارت تولد نمودار تولد
54	Астрологія	اخترشناسی رصدبندی ستارشناسی طالع بینی نجوم بینی

		آسترولوژی
55	Астролог	اختر شمار اختر شناس زایچهیین زایچهشناس ستار هشناس طالعیین ستار هیین منجم نجومیین
56	Хорарна астрологія	طالع بینی ساعتی
57	Мунданна астрологія	طالع بینی دنیوی
58	Астрологічна таблиця	جدول زمان
59	Орбіта	مدار
60	Аспект	اسپکت جنبه نگاه
61	Апликація	اپلیکیشن کاربرد
62	Асцендент	صعود رایزینگ اسندنت
63	Конюнкція	پیوند ترکیب کانجاکشن

64	Зв'язок	ارتباط گره
65	Цикл	سیکل دوره
66	Зона екліптики	دایره البروج
67	Ретроградний	عقب مانده رتروگراد
68	Ретроградний рух	حرکت بازگشتی جنبش پسرو
69	Оточення	محیط
70	Поле реалізації	حوزه تحقق
71	Домінантний дім	خانه مسلط خانه غالب
72	Домінантна ознака	نشانه غالب
73	Домінантний хрест	صليب غالب
74	Розташування планети	مکان سیاره
75	Опозиція	مخالفت اپوزیسیون مقابله
76	Десцендент	نزولی
77	Сонцестояння	انقلابین خورستان
78	Секстиль	تسدیس

		سكستيل
79	Квадратура	تربيع اسكوئر
80	Транзит	ترانزيت
81	Трин	تثليث تراين
82	Прямий рух	حرکت مستقيم
83	Січень	ژانويه جنیواری
84	Лютий	فوریه فبريواری
85	Березень	مارس مارچ
86	Квітень	آوریل ایپریل
87	Травень	مه می
88	Червень	ژوئن جون
89	Липень	ژوئیئه جولای
90	Серпень	اوت اگست
91	Вересень	سپتامبر

		سپتامبر
92	Жовтень	اکتبر اکتبر
93	Листопад	نوامبر نوامبر
94	Грудень	دسامبر دسامبر